Контрольный экземпляр

ТАХАН ДIАДОЛАЛУ ДЕШАРА КЕРДА ШУ

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз • ШИНАРА, 1 СЕНТЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 105 (8495). • Мах 2 кап.

Художника В. Коннхова плакат. «Плакат» хэа издательство. ТАСС фотохроника.

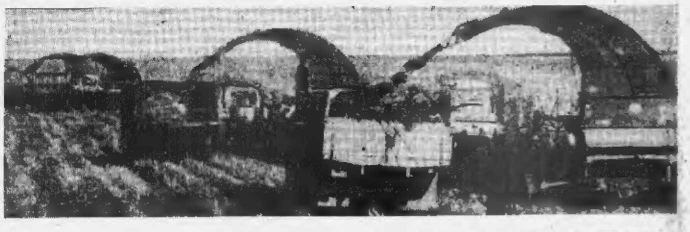

Хьинар айдаь къахьегаш ба Назрановски районна «40 лет Октября» яхача совхоза хьайбаш леладераши доакъар кийчдеш бола механизатораши. ВорхI бетта планагIа дIадала доагIар 140 тонн долча пачхьалкхенна дIадениад 245 тонн дулх, хIаьта планал 53 тонн дукхагIа дIаенинай шура а. Хьайбай продукци дика аламийоакхаш къахьийгад цар август бетта а.

Хьайбаш леладераште юкъе яьржача социалистически яхье хадданза дика хьонхамаш гойташ къахьег скотниикаша Олигов Бек-Хана, Кодзоев Мусас Порнзов Дауда, доярка Даурбекова Зинас, Даурова Мадината, Хабибулаева Маисата, кхыбараша.

Иштта толамс къахьега вIаштIехьдоал цар шоай хьайбашта хаддаиза гIожен мошен доакъар хилийтара совхоза кулгалхоша, партийни профсоюзни организацеша йоакхо еш хилярах. ХIара шер-шера механизатораша массехк эзар гектара тIа дIаюв дукха моша доакъар луш йола культураш. Дукхьал доакъара лаьрхIа укх шера цар хьалкхеяй 800 гектар рапс, люцерна — 506, хьажкIаш — 650, вIашагIъабнь кени горох — 300, кхы тайпа культураш 235 гектар. Цар торо хулийт хьайбашта мел эша мошен гIожен доакъар Iалашде. ХIаиале совхоза механизатораша кийчдаьд шийтта эзар тонн гаргга тайп-тайпара доакъар.

СУРТА ТIА: 1. Силос хьохаш лаьт. 2. Совхоза динагIвола механизатор Олигов Iумар.

С. ПУГОЕВА суртащ.

Яхье котбаьннаб

СССР «Госкомсельхозтехника» объедине-нешта юкъе яьржача социалистически яхье боакха толам баьккхаб Шалински межрайонни производственни объединене. Укх шера шоллагIча квартала итогех хьалхара моттиг лаьцкхай цуи коллективо.

Хьинар лох ца долийташ къахьег цу коллективо кхоалагIча квартале а. Июль бетта планагIа 1058 эзар сом е йолаш цо маьхала ийкхай 1130 эзар сом продукци. Республика кхаш леладерашка ханал хьалха дIакхачаьвай тоалаь тракторш, комбайнаш. Из толам боакхача хьинаре къахьегаш дакъа лаьцад доагора аппаратура тоечча слесара Накаев Зайнде, электромоторш тоадеча Абубакарова Хедес, токара Ирисханов Шайлис, тракторий электрооборудовани тоаеча Кушева Эсета, кхыбараш.

Цул совгIа шоай грузовой машинаща а новкъостал ду объединене совхозашта. Укх шера «Джалка», «Зори Кавказа», «Октябрьсий», Куйбышевски XX партсъездеи цIерагIча совхозашта 22,5 эзар тонн органически удобрени дIайнихьай, планал совгIа 2,5 эзар тонн а хьош.

Из болх чакхбоаккхача белгалбаьннаб шоферш Агаев Ваха, Шовлаев Шаа, Мусаев Шомети, Курбанов Солт-Ахьмад, кхыбараш. Царех хIаране дийнахьара балха нормаш 120 — 130 процент кхоачашъяьй.

Цар къахьегамах бокха мах баьб СССР «Госкомсельхозтехники» профсоюза ЦК-ан карара кара тела Цlе байраш а 2860 сом хьалхара преми а енна.

Н. АСЛАХАНОВ,
Шалински района «Знамя труда» газета корр.

ТIЕХДИКА ДЕША, ВАХАР ДОВЗА

Тахан шерра хьалхалу республика 475 школа наIараш 248 эзар волче дешархочa. ХIаьта царех 24800 бер аттара хьалхи парта тIа ховргда.

ЦхьоалагIа сентябрь цу эIамигача берашта моттиг Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университет. Грозненски Гудермесски педагогически училищаш укх шера йистельккхача хьехархошта а дипломаш ди да. Цар шоай вахаре дIаболабу къахьегама ник. Уж 1135 къона хьехархо ва. Царна ловш боаккхаргба вай бераш, шоай профессн дукха езаш, шоай хержача новкъа халонаш нийсъелча ца доxаш хилда цo, аьнна. ХIаьта уж-и оттаргья. Цхьаккха ниикъ а юххьанца шаьра хилац.

ХIара школе нийсбала тарлургба керда къона хьехархой. Шоай оагIорахьара республика просвещене Министерствас, халкъа депутатий Советаша де йиш мел дар дергда къонача хьехархошта бехара а бериате къахьегара а мел эша хьалаш хилийтара, йоакхо ергья царна ашачун.

Массанахьа а хьехархой квартирашта ремонт лаьй. ХIаьта коммунальни квартираш ца тоъача, школай кулгалхоша юрта Советашца цхьана договораш яьй къоначa хьехархошта арендагIа квартираш лунцаш. Уж квартираш нийсъьлйй школашта гаьна а хургйоацаш, Iай чувахара мегарг а йолаш. Доагор Iалашдеш да, эгтара хьалхарча аргIана хьехархошта а деш.

Дика ремонт яь кийчъяьй города Гудермеса № 1-я № 5-и йола юкъера школаш (директораш нн. В. К. Литвинова, С. Я. Суслов), города Грозне №№ 1, 3, 22 йола юкъера школаш (директораш нн. В. Я. Григорьева, Л. Ф. Ольховская, Л. Н. Гушлинкина), Грозненски района Долински юкъера школа, Садовое яхача юртара юкъера школа, Гикаловски юкъера школаш (директораш нн М. М. Мусаев, У. Х. Элиев, А. С. Битиева), № 5 йола школа - интернат (директор нов. Х. Б. Магомадов). Наьсарен района Яндарера № 1, 2 йола юкъерен бархI шерарен школаш (директораш нн. С. Ю. Хашагульгова, Я. У. Гандалоев, М. А. Ахриева), кхыйраш а.

Ремонт дика яь кийчйир дешн даха ха йоацача берий е учреждениеш а: Грозненски горОНО № 69 йола берий беш, № 101 йола комбинат ясли-беш (заведующеш В. Н. Зазянц, А. М. Цицкиева).

Укх дешара кердача шера берашта динагIа дешар хьехарен кхетам баларен йоакхо яьй. Дукхьал укх шера дIабахача ворхI бетта школашка кхаьчай 600 эзар сома мах бола дешара гойтара пособеш, эгтара кердагIа йола средстваш, кхыйола оборудовани.

Деша безамегIа а аттагIа а хургда.

Укх дIадоладеннача дешара кердача шера чIоагIа бехк баиккха боагIа вай гIишлонхоел. БIаьши эзараши доли бераш хургйолча детагIоаах даькар цар. ГIишлош еча Нохч-ГIалгIай управлене белхагIа Шьаьла района Октябрьски юртара 624 моттиг йола, Грозненски района Петропавловски станицерси Октябрьски юртарех хIаране чу 624 моттиг йола ши школа, «Чечингсельстрой» треста хьалтьаь янкхазар Ачхой-Мартана района ВалергатIарен Закан-Юртарен хIаране чу 624 моттиг йола ши школа. «Чечингколхозстрой» объединене хьалтьаь ца йоаккхаш Янсар Ножай-Юрта района Саьсанерен Шелковской района Гребенски станицерен 784 моттиг йола ши школа. «Чечингушводстрой» управлене яь йистелккханизар Цlа-Ведонара 320 моттиг йола школа. ХIаьта «Чечингремстрой» тресто шиъ задани вIалла кхоачашъянзар: цо капитальни ремонт е езаш хиннача 38 школах цхьанненна а ремонт янзар.

Цу вай цIераш яьхача гIишлош еча организацей кулгалхоша шоашта еш йола критика кхетаергхиларах тешаргда вай, хIана аьлча вай ювцар берех еш йола йоахто я. ХIаьта бераш вай мехка кхоане ма йий.

Бераш партец правительствоси хаддаиза йоакхо еш йола хьалкхуаш йоагIа тIехье а. Цунна тешал ду укх дешара кердача шера учебникашца Iалашбарах болча цер социамо а. Укх шера мах боацаш учебникаш лургда 6—7 классашка деша дагIача берашта.

Укх дешара кердача шера города Грозне школашка дукхача берашта хьеха болабергба наьна мотти литературен школера предмет а дерхIаш. Из хургда №№ 16, 29, 19, 51, 53 йолча школашка, № 1, 2, 6 йолча школашка-интернаташка.

Укх дешара кердача шера хьехархошта хьалхашка доккхийи бехктоккхамен декхараш латт. Август бетта хилар хьехархой совещанеш. Цига дийцар дIадахача шера карагIдаьннараш, укх шера хьалхашка латта декхараш.

Партеи правительствен школа, берашта дешар хьехара а кхетам балара а еш йола йоакхо холу хIара хьехархочoa, хIара советски дезала.

Толамца кхоачашбеш ба «Юкъарча дешара школашка дешархошта дешар хьехилга, кхетам лулга, къахьегама уж кийчбелга дIахо а эргаьаьккха товдарах бола» КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам а халкъа образоване хьаькъекьара КПСС XXVI съезда решенеша.

В. ГИТЕЛЬЗОН,
Нохч-ГIалгIай АССР просвещене Министерства воккхагIвола инспектор.

Хьайбашта—шортта доакъар

КХОАЧАМ ХИЛЛАЛ IАЛАШДЕРГДА

Хьайбаш леладелга белгала тоаделга, хьайбай продукташ йоахилга лакхделга, царна юкъе я дулх доакхилга къаьстта сихагIа детIадоаладелга — иштта да КПСС XXVI съездо юртабоахама хьалхашка оттадаь декхар.

Тешаме доакъарий база вIаштIехьъяккхарах тийца да из сийлахьа декхар кхоачашделга.

Из кхета а деш леладу хьайбашта тайп-тайпара доакъараш Iалашделга «Сагопшинский» совхоза къахьегамхоша. ТолашагIбола механизатораш юкъебоагIаш ше къаьстта механизировани отряд вIашагIъеллай укхаза. гIонa доакъараш кийчдара. Цунна кулгалде оттаваьа махаца болх бе ховш а лакха говзал йолаш а вола механизатор Белхароев Идрис.

— Дика лел тха боахаме доакъараш Iалашделга, — дувц Идриса ше кулгалдеча коллективах бIубенна а волаш, — Соахкарчул цкъаи ахаазен дукхагIа доакъараш Iалашде лаьрхIа къахьегаш ба механизатораш. Отрида тахханалца карагIдаьннача тешаву из декхар тха коллективо толамца кхоачашдергхиларах. хIанз дика догIаш дийлхачул тIехьагIа хIаьта а.

Къаьстта йоакхо еш леладу механизатораша йол кийчъяра гIулакх. Цар хIанзалехьа кийчъяьй 1100 тонн йол, план 1500 тонн йолаш.

Укх шера 1700 тоннага дIакхоачаш йол янкха лерхI совхозе. Цу гIулакха эша торонаш боахаме йолаш я. Хьекха хIава вIашкатохаш и укхаза 135 гектара тIара судаика. Шн бIаь совгIа тонн дика йол хургья цох аргIаш даь даьлча. Цул совгIа 250 гектар люцерна я шозлагIа хьекха йиш хургйолаш. Цох якхка лерхI 400 совгIа тонн йол. КIезигагIа лаьрхIача а кхы 50 тонн йол цовашкара янкха лерхI укхазе.

Хьекхачул тIехьагIа дукха ха юкъе ца йоллийташ хьалтъэцар а вIашкатохар а долаш цхьатарра дIабида бригаде гIожа доакъараш кийчдара болх. Судавка хьокхаш ба трактористаш Фаргиев Билави Цокиев Маншарипи. Иолхьиигаца касараш деш ва Мальсагов Мухтар, тоххораш еш ва тракторист Даурбеков Бембулат. Царна тIехь-тIехьа тоххораш вIашкаозаш ба Нальгиев Мувсан цун новкъостийн.

ТIалилла гIулакх тIехдика кхоачашдеш хьабоагIа механизатораш. ХIара дийнахьа цаIи ахи — шиъ балха нормаш кхоачашъю цар.

Доакъараш кийчдерий болх чакхбоаккхаш ба аргIаш деш бола Богатырев Осман, Барахоев Сулейман, холаш ду машина лелаеш вола Долов Махьмадгири. Къаьстта хьинаре къахьегаш ба уж. Отрядо мел Iалашъяь йол вIашкатохарал совгIа, ялат лелаеча мехотрядашка 1255 тонн хулача чах аргIаш де а вIаштIехьдаьннад хьинар долча болхлой.

Белгалдаккха деза доаргхIаме цхьаькха цхьа хIама а. Укх шера отрядо мел кийчъяь йол Iай жин доахаи латтача моттигашка дIатIаэза цигга аргIаш даь дIаоттаьлга. Цул совгIа йиста а йиста акташ а оттаяь хьайбаш леладерашка дIа а енай.

ЧIоагIа пайдене гIулакх да из. Цкъа-дале, цо лакхбу доакъараш лорадара бехктокхам. ШоллагIа-дале, йоачаш хинна ха телхача хана, техника а йохаеш хьатIакхаьа дезаргдоацаш Iай доахан кхоабача моттигашка да доакъараш.

Совхозе доакъараш Iалашдерашта овсаре къахьегара новкъостал деш да механизаторашта юкъе дика социалистически яхь вIаштIехьъяккхар. яхье дикагIа хьокхамаш доахараш морально а материально а белгалбоахаш хилар. Иштта гаьнна цар болх беча моттигашка бIайха кхача хургболаш гIулакх вIаштIехьдаккхар.

ХIана совхозе дIадоладаьд хьажкIий силос дIайоллалга. Сихонца беш ба из болх а. Планах 4400 тонн силос кийтъе езача хIанзале 3350 тонн силос лаьттагIа еллай совхозе, рапсах дIаеллар а тIехьа дIалаьрхIача. Планах лаьрхIачул цкъаи ахазен дукхагIа моша доакъар кийчде лаьрхIад совхозе.

Хьайбашта бизза кхоачам беш гIожа а моша доакъараш Iалашдара тIехьа социалистически яхье а баьнна хьинар кхо ца деш къахьегаш ба СовгIанчарча совхоза болхлой. Цу тIехь цар аьттув а боал.

А. ХАРСИЕВ,
тха соб. корр.

КХОМ БАРА ТIЕХЬА

Укх тIеххьарча хана производства аффективности балха дикали лакхьира тIадерзадаь дукха балхеш ду Грозненски машиинаькъа отделене предприятеша. Моньхаш айкха тIа а дотташ, вагонех бизза пайда ийбара, дизельни доагор, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоара йола мероприятеш чакхйоих укхаза. Нормироване инженера Фролова Валентина Степановнас еннача предложенех кердача схемах йотта йолайир вагонаш. Хьалха хIара вагона чу мебела 20 комплект мара ховшаш ца хиннача 36 комплект тIайотта йиш хилар. Пачхьалкхенна дукха пайда бу цу гIулакхо.

Машиинаькъа отделене инженераша Перетятько Ман Арсеньевнас, Фролова Валентина Степановнас, Шалпин Леонид Ивановича еннача предложенех Карабулакски химически реагентий заводе эIамигача вагонашта аьхха тIайотта йолайир тайп-тайпара кIаьда контейнераш. Цар предложенех вагонаш йотта йолаьлалехьа хIара вагона тIайоттар 29 тонн доаал дола 72 контейнер, хIаьта хIанз тIайотт 34 тонн доаал дола 84 контейнер. Из бахьан долаш шера

Производства эффективность лакхъяра тIадерзадаь балхеш деча хьинаре дакъа лоац машиинаькъа отделене рационализатораша а. ДIабахача ворхI бетта цар кийч а яь производствана юкъейоамукъальлар 115 вагон.

«Бийдала, доагора-энергетически, кхыйола материальни ресурсаш кхоарaи царех дика пайда эцаран болх чIоагIбара» хьакъехьа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцам чIоагIа раьза хинна тIайийцача машиинаькъахошчIоагIа къовсам лоаттабу кхом барен хьурмат даран тIехьа. Цу дакъе дика ца йоалаш бола машиинаькъахой дукха ба укхаза. Масала, Грозненски локомотивни депо пассажирски поездаш дIахьа кхувлача тепловоза машиниста Карпенков Иван Кириллович укх шера кходаьд 1343 килограмм дизельни доагор, 5350 гаргга киловатт-сахьат электроэнерги. Хьинаре къа а хьегаш башха-дика толамаш доахаш хиларах цунна сийлай къахьегама сийлен кхоалагIча степена орден, «ИттлагIча пятилетка ударник» яха сийлен Знак, кхыдола совгIаташ. Иштта хьинаре къахьегаш ба цу депо тепловозий машинисташ Еремеенко Владимир Ильич, Шкутов Олег Ильич, Юрченко Феликс Владимирович, кхы дукхабараш а. Машиниста Еременко Владимира укх шера дIа-хьа йигай деза мовхьаш тIадола 56 поезд, царца планал совгIа дIа-хьа дихьа халкъа боахама мовхьаш 31 эзар гаргга тонн я, кхоаьа 6300 гаргга киловатт-сахьат электроэнерги.

Шоай новкъосташта хьокхам а телаш, иштта дика къахьегаш ба Гудермесски локомотивни депо тепловозий машинисташ Трофимов Александр Прохорович, Губенов Александр, Иванович, Чапак Дмитрий Николаевич, Холодов Виктор Георгиевич, кхы дукхабараш а.

Кхом барен хьурмат даран тIехьа долча хьажаре Грозненски машиинаькъа отделене предприятешка дакъа лоацаш ва укх шера 5250 машиинаькъахо. Цар хIанзалехьа кийч а яь, производствана юкъейоалаьй 41 эзар сом пайда беш йола бIаьш рационализаторски предложенеш. Цу предложенеша кхоийтай 4 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, ши эзар тонн дизельни доагор.

Б. КОСТОЕВА.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА III ПЛЕНУМ

ЯЛАТА САННА ЙОАКХО Е ДОАКЪАРИЙ А!

Оаха хоам баь ма хиллара укх денош хиннача парте Нохч-ГIалгIай обкома III пленуме «Доакъар Iалашдаран цуи дикал тоаярен йола КПСС XXVI съезда решенешн КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева указаненн кхоачашъяра де дезарех» яха доклад бир парте обкома секретара **Д. Г. Завгаева.** Укх тIеххьарча шерашка республике кIеашта болх баьбац доакъар доаккхилга дегIаккхулара. ДукхагIйолла колхошкен совхозашкен доакъар Iалашдара лаьрххIа доакъош хьадаьд. ХIанз республике йолаш я 302 специализаци яь отряд, бригада, доакъар Iалашду кхыйола подразделени.

Эргайоаккхаш тоаеш я дIаювча доакъаре культурай структура. 23 эзар гектарагара 50 эзар гектарага кхоачаш тIакхийттад люцерна дIаюв кхаш, боаккхача йоаране дIаювш я пожнивни промежуточнии культураш. Укх шера хьувкъаргйолаш 34 эзар гектара тIа дIайийнаяр рапс, цо йиш хилийтар цхьан лаьгташкара шера шишша хьувкъам чуба. Доакъара культураш дIаера хьакъоастадаьд 40 эзар гектар хий дехна лаьтташ, дукхагIа юкъехкхуаь удобренеш, баьцовгIаш лорaю химически средстваш.

Из бахьан долаш общественни хьайбашта доакъар дукхагIа Iалашду, белкови балансе тоаенный. Доакъарах кхы а йоаккхагIа эффективность йолаш пайду нийбу. 1980 шера хIара условни керта лоархIаш 14 центнер доакъара единицаш Iалашъяьй с цIеслагIча пятилетка юкъера лаьрхIача хIара шера Iалашъеш хиннечул 5 центнер дукхагIа.

Бакъда, дакъа дегIадоладара даьхача цхьадолча дикача хувламех кхоачамбаь Iе йиш яц. КПСС XXVI съездо оттадаьча декхараша дIадех дулх, шура, кхыйола хьайбай продукци йоаккхилга кхы а сихагIа дегIаккхувлилга. Иштта, пхе шера планагIа лерхIаш да республике шура 11 эзар тонн, дулх — 8 эзар тонн е йоаттa яьлча 12-ен 22-ен процент дукхагIа доаккхилга. ХIаьта а хьайбай боахаме тахан латта хьал лаьрхIар кхоачашдулургдайхьогI яха кхерам тIатувесаш да.

Парте обкома бюро, ерригa областной партийни организаци чIоагIа сагото еш я хьайбай боахам хронически тIехьа бусаш калаpца хIара шера кхыча областашкара дикка дукха яа продукташ хьаькхаьа езача отташ хилара. Республикерча хIара сагага шера кхоач 32 килограмм дулхи 273 килограмм шурен, цу даькъе вай доаккхар 28 килограмм дулх да, хIаьта шура 190 килограмм мара яц.

МалагIа практически декхараш да вайна хьалхашка латтараш?

ХIанзарча этапе керттердар — из тешшаме доакъара база хьаяр. Грузински ССР-ен Гуруе Коммунистически партен 60 шу дизара хетаьль Тбилиси хиннача торжественни заседане ше къамаьл деш нов. Л. И. Брежнева аьлар: «Бокъалдар аьлча, продовольственни программах хьаькъоастаде йиш йоацa лоархIамегIа дола дакъа да хьайбай боахам. XXVI съездо хоакхета аьналац цох ударни фронт я аьнна... Хьайбай боахам дегIабоалабара кюъметтера декхар — доакъара база чIоагIъелга. Цуига диллача хIанзара пятилетка дукхача дакъе доакъара пятилетка хила йоагIаш я».

Укх тIеххьарча шерашка доакъар дукхагIа Iалашдара вай терко еш хиннадале а хIанз а тIехьа юрта боахамера мела моттиг йолаш дус из гIулакх. ХIара шера хьайбашта эначох 70—80 процент мара гIожен мошен доакъар Iалашдац, цунца цхьана къаьстта тоъаш хилац цунца белкови компоненташ.

Доакъар доаккхилга тIехьадусаш хилара керттера бахьанаш да ерригача доакъара культурай хьувкъам лоха хилар, уж дIаера структура дика ца хилар, иштта кхыдараш. Доакъара лаьрхIа дIайийнача хьажкIий хьувкъам гектара тIара 100—120 центнерал тIех хилац, цхьан шера дIайийнача баьций — 20 центнерал, дукхача шерашта йийнарий — 32—35 центнерал. Кхыметтол доакъара дIайийнача корнеплодий хьувкъам а 105—110 центнер мара хилац.

Доакъара керттера тайпаш кийчдара технологи цIенхаштa телхаяр бахьан долаш цар дикал лоха я. Соахка техната 37,5 эзар тоннах ГОСТа дIалехараяшка хьежжа ацар 31,4 эзар тонн.

Кхашна доакъар Iалашдарен цу культурай хьувкъам кхебарен таханарча боарамо хьахьокх из гIулакх чIоагIа доал доацаш леладелга, из проблема къоастаяра министерствай, ведомствай, колхозийн совхозийн кулгалхойи специалистийн оагIорахьара боагIа тIахьожам ца лоаттабелга, цунга тIагIоллара хьожилга.

(ДIахадодар 2-чен, 3-чен оагIон тIа).

Нохч-ГIалгIай АССР Пачхьалкхен плановн комитета председатель нов. Бейбулатов Х. Г. Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета Председатела заместителалла хьожавараш

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу: Нохч-ГIалгIай АССР Пачхьалкхен плановн комитета председатель Бейбулатов Хусейн Гезихаджиевич Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместителалла хьожаве.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Н. ПРАВЕНЬКИЙ.**

г. Грозный.
31 август, 1981 ш.

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА III ПЛЕНУМ

ЯЛАТА САННА ЙОАКХО Е ДОАКЪАРИЙ А!

(ДІадоладар. Доладур 1-ча оагІо тІа).

Къаьстта чІоагІа теркам тІабахийта беза хІара гектара тІара чуэца доакъар дукхагІа хилийтара, къаьстта протеин дукха йоаллар. Хоаш да, доакъарца кхыметтел цхьа процент протеин эшаш хилча хьайбай продуктивность 1—1,5 процент кІезиглуга. ЛархІа хала хургдац, белок кІезига йола доакъар Іалашдеча юрта боахама министерство, «Чеченингушвино», «Скотопром» объединенеш из бахьан долаш мел хьайбай продукци хьа ца хулаш юс.

Белокн проблема къоастаяра вай хІанзе цхьадола хІамаш даьд. КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленум хиначул тІехьагІа люцерна кхию лаьтташ шердарца дІаювча доакъара культурай структура товжьй. ХІара боахамерча Іатта цхьа гектарал кІезигагІа йоацаш из культура хулга Іалашде деза.

Вай хьалашка иххы цхьаьнна чІоагІа маьхера культура я соя. Вегетацнони юкъа цо санна белоки хьоанали хьаеш цхьа цаІ баьцоргІа яц. Агротехника дІадехараш кхоачашдеш хилча 20 центнерга дІахкоачаш хьувкъам бала тарлу цо гектара тІара. Наурски района «Россия», «Красное знамя» яхачеи Грозненски района Ленина цІерагІчеи колхозаша гектара тІара 12—13 центнер соя чуэц хІанз.

ХІаьта а республика дукхача районашта цу маьхерча культура лоархІам бац. Из культура дІаера тела задамеш хІара шера кхоачаш ца еш юс Грозненски, Сунженски, Наурски, Урус-Мартановски, Шалински районаш. ТІадоагІача шера дена планагІа белгалбаьча боарамагІа соя хьувкъам боаккхилга Іалашде деза.

Белок иккара лоархІаме да горох дІаювлга. ХІанз дІаювча ялата культурай структуре цо 2,7 процент мара дІалацац, из геттара кІезига хул. 1985 шерага кхоачаш соян горох дІаюв лаьтташ 35 эзар гектарага дІахкоачаш хилийта деза.

Вай хьалашка йоккха резерв я пожнивни культураш. ЛерхІаш да шоалагІа дІаюв, пожнивни шоалагІа юв культураш дІаюв лаьтташ дукхагІа а хулийташ 1985 шерага кхоачаш 110 эзар гектарага дІахкоачаде. Программа лоархІамо элемент я промежуточни хано гуракхьа юв рапс, вика, перко дІаювлга юкъедоаладелга.

Моша йолаш хьайбашка яийтара кхычарел 2—3 кІира хьалха хьахул уж. Протеин, кхычарца хувца йиш йоаца аминокислоташ, каротин алларга диллача рапс, вика, перко рожал, мукхал, кІал тІех а йолаш сояга дІахкоачаш я, хІаьта цун моша хьувкъам хьажкІий болчун дукхагІа хул.

ХІара колхозерча, совхозерча цхьан хьайбана 0,5 гектарал кІезигагІа йоацаш рапс хулга Іалашде дева, хІаьта республика бІарчча хьайнцача — 40 эзар гектарал эшашагІа йоацаш. Иазал на хуле йиш хулийтаргья деррига хьайбаш бІаьстен юкъе мошача доакъарца Іалашда а кІезигагІа але а 350—400 эзар тонн силос дІайолла а.

Вакъда, промежуточни культураш бахьан доакъар доаккхилга пайдане дана даргдоацаш гуш доллаше а «Чеченингушвино» объединене, юрта боахама министерства цхьадолча боахамашна рапс дІаювлга чІоагІа тІехьадоах, цу гІулакха дертІа лаьтта кийчделгеи из дегІайоагІача хано гІулакх делгеи Іалашдац. Юртбоахама ведомствош хьем ца беш из гІулакх тоадо декхарийла я.

Уж культураш дІаерах укх карарча шера бІаьсти хьахиначо хьагойт белгалбаь нийсь нийса хилар. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи мошача рапса гектара тІара 250—300 центнер чуийцар. Хьайбаш тІахецаш кхабара шортта доакъар хьахиларца 30 ди лоацъе йиш хилар хьайбаша Іе доаккха ха, на доакъар дуача юкъа хІара Іаттагара йоаккха шура 97 килограмм дукхагІа хилийта, хІаьта ерригга йоаккха шура дІадахача шера цу юкъа хиначуница кийсйча — 3800 тонн.

ЧІоагІа теркам тІабахийта безаш гІулакх да доакъара культурай ги Іалашдар, эгтара хьалхарча аргІагІа люцернай дар. Цун ги кхедара аьттув бола хьалаш да республике. Из ишта дале а укх тІехьарча хана кхаччалца люцерна ги кхедара йоагІаш йола терко еш хиннац, цхьадолча шерашка кхыметтел воаш Іалашдалла из ца кхедеш моттигаш хиннай.

Хоаш ма хиллара, люцерна ги кхедара республике цхьайола дика опыт Іоаьйй. Шелковской, Наурски, Гудермесски районий цхьадолча боахамаша доакъар дІадувча цхьа моллагІа долча лаьтташкара гектара тІара 1,5—2 центнер ги доакхх. Дика хьокхамаш даьхад ши шу хьалха вІашагІъеллача «Семеновод» яхача специализированни совхозо. Цо укх карарча шера дуккьашта 120 тонн ги гулдаьд, гектара тІера чукийца хьувкъам 2 центнер хилар. ГІулакх дукхьашта дІадоладарга диллача пох лакха хьокхам лархІа боагІа.

Йолаш йола опыт ларде а лаьца, мехка люцерна ги чІоагІа ца тоъаш из кхеделга лакха экономически эффект луш хилар теркал а даь парте обкомо республика Министрий Советон предложени еннайр вай цхьайолча районаштен боахамашта люцерна ги кхедарам паччахьалкхен лоаттадаран специализаци е аьнна. Вай предложенеш могаьйй, цу хьакъехьа решенеш тІа а кийцай 1982 шера дена республике люцерна ги кхеду кхаш хий дехкача — алкха хий дехкача — 28 эзар гектарага дІахкоачаде, аьнна. Из культура кхеергйола колхозаш, совхозаш, районаш белгальяхьай, ги кхеду станцени лабораторешн хьалъяра участкаш къоастаяьй. Госкомсельхозтехника эшаш йола техникеи оборудованни кхычахьара хьатІаоаш я.

Боахамий кулгалхошцен специалистащцен ги кхедара дешаш хоадамболаш дийцад г. Гудермесе лаьрхІа яьча семинаре, цун балха юкъе ишта дакъа лоацаш хилар КПСС горкомий райкомий хьалхара секретараши горрайисполкомий председателаши. ХІанз, аьлар докладчика, партийни комитетий, советски боахамеи органий низаши теркамн чІоагІа тІаберзабь хила беза эгтара хьалхи люцерна ги кхедара колхозашкеи совхозашкеи производственни подразделенеш хьаяра, отделенешта, бригадашта, звеньшта укомплектовани яра. Укхаа хьожабара хьахарже беза лакха квалификаци, инициатива, хьинар дола, практически балха тІа дуккаан тахка бола нах, хІани вычв, пох тийша хургла боних паччахьалкхен лоархІам боле хІанз дІадоладеш дола из гІулакх. Цу даькъе болх беш йола еррига кадраш, хетаргахьа, горкомий райкомий номенклатуране юкъейхьача бакъахьа хургла. ТІахьожама кІал лоаттаде деза материально - технически база хьаяра, прогрессивни технологи, лакха хьувкъам лу люцерной тайпаш юкъехувлара, хІаьта ишта люцернана опылени ю. ги дІадувча кхай хьувкъам 2—3-за лакхбеш йола пчеллисторезаш лоаттаярен царех эффективно пайда эцарен дешаш.

Белгалъяь программа кхоачашъяро йиш хулийтаргья 1985 шерага кхоачаш 4,5 эзар тонн люцерна ги данкха а цох 4 эзар тоннал эшашегІа доацар паччахьалкхен ресурсашта юкъедакийта а.

Партийни организацеш деиз ошар на дича яргьяц люцерна ги кхедара производство индустриални ларда тІа яккхара. Цох кургла Нохч - ГІалгІайчен юртарчя къахьегамхоша мехка продовольственни программа кхоачашъеча юкъеьош дола сийлен дакъа.

Повчаш кхоачамболлаш ца хулачен йокъал каст-каста оттачен вай республика хьалашка къаьстта бокккача лоархІаме проблема я хий дехкача лаьтташкара доакъар дукхагІа даккхар. Хий дехка ихаш шердела, хий дехкача лаьтташкара чуэца хьувкъам алсамбоаккхилга даим тий тІахьожама кІала лоаттаду парте областной комитето, республика Министрий Совето, моттигерча партийни, советски органаш. Цу дешах лаьца кІезига тІайдальдац хьаьда, хьалхашка латта дехкарен кхоачашдаре тІадерзадаь соцамаш. ХІаьта я уж кхоачашдара моттигашка беш бола организаторски болх хано дІадехарашка хьежна бац. Хий дехкача лаьтташка тоаш кхедеча юртбоахама культурай деррига тайпаш проектагІа белгалдаьча хьувкъамашка кхача вІашгІехьдаьнадац цхьан пхьан района а е бІарчча хьайнцача республика я.

Масала, хьавцаргьал вай Наурски район. Укхаза хий дехкаш да ахан совгІа дола кхаши цхьан шера дІайийча дуккхача шерашка хьахула баьцовгІаши, районе да 22,5 эзар гектар хий дехка лаьтташ. ТІехьарча пятилетнагІа хий дехка лаьттащ шердара укхаза дІадахийтад 20 миллион сомал совгІа ахча. Вакъда, цу лаьттаех укхаза во пайда ийбу. Керттерча культурай хьувкъаш проектичул 1,5—2-за лохагІа ба, хІаьта Ленина цІерагІча колхозе хий дехкача лаьтта дІайийнна хьажкІаш яйнай.

Цунца цхьана районе йолаш я дика опыт. Керттерча агрономалла болх беш Н. Г. Эсипова йолча «Красное знамя» яхача колхозе дуккхача шерашка хІаоа гектара тІара фуалъаьдача хьажкІий 40 центнер совгІа чуэц; цхьа дІайийча дукхача шерашка хьахулача баьций хий дехкача хІара гектара тІара 10—12 тонн йоаххх. Вакъда, парте райкомо, райисполкомо из Іалашъяте дика опыт йоаржаяра хайра хІама даьдац.

Хий дехкача лаьттаех во пайда ийбеча Надтеречни, Шалински, Малгобекски районий кулгалхошкара а доагІар цІенхаштта хьадеха деза.

«Чеченингушвино» объединене хий дехкача лаьттаца дІалоац 40 эзар гектарал совгІа. ТІаккха мишта яй цар эффективность? ХІара шера объединене пайда ца эцаш дус хий дехка 700 гектар лаьтта, ши эзар гектар гаргга дар хий ца дуллаш дус, кхоалагІча дакъ тІа мара гуракхьа чулуийташ хий диллац.

Лакхуни яц хий дехкача лаьттай продуктивность юрта боахама министерства, «Скотопром» объединене боахамашка а. Эттача хьало дІадех хІара кулгалхо, специалист дика кхетадеш хулга мелиораци яра дІаухийта Іалашьяте дукха рузкъа ишта доал доацаш леладелга дІахо кхы ла йиш йоацаш доллах, цу дакъе бехке бараш цІенхаштта партийни паччахьалкхени бехктоккхама кІал отта безаш болах.

Республика колхозашка, совхозашка, паччахьалкхен боахамашка долаш да 770 эзар гектар хьайбаш доаьаду лаьтташ, цу даькъе 80 эзар гектар цоналп 690 эзар гектар даьгІенаш. Укх тІехьарча шерашка уж лаьтташ, халахете а, талха доладеннад, тІа-тІа аьссленаш хулаш латт бурунни аререх.

Парте областной комитета бюроси Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Советон хьадда программа белгалъяьй лаьтта хулача эрозеца къовсам лоаттабара. Наурскни Шелковскойн районий даьгІенех дикагІа пайда эцарен уж тоаяран. ХІанз шеьрача арепашка аьдача колхозашкен совхозашкен белгалъяь программа кхоачашъелга Іалашданза дерглац.

Хьайбай боахам дегІабоалабара республикера йоккха резерв я лоаман даьгІенаш. Лоаман даьгІений ресурсаша йиш хулийт хІара шера бІаьстени ахкани хьна 100 эзарнега дІахкоачаш сергІен шинари, 120—150 эзар устагІа боажабе а 6—9 эзар тонн царна дулла тІахкетийта а. ХІаьта а лоаман даьгІенашка хІара шера дажа дІадигац 50—55 эзар мара кагий бежа, царна тІаккхет 2,5—3 эзар тонн дулх. Къаьстта кІезига дІалехк цига хьайбаш Гудермесски, Наурски, Надтеречни, Грозненски, Малгобекски районий боахамаша. ХІаьта уж лоамадара лоаман даьгІенех вІалла пайда а эцац.

Къаьстта дош ала доагІа ялат дукхагІа даккхарахи фуража аьнна пох пайда эцарахи. КПСС XXVI съезде новкъоста Л. И. Брежнева аьнад: «...Цхьадолча боахамий, районий, кхыметтел областий кулгалхой йоагІача тайпара йоакхо еш бац йол, силос, корнеплодаш дукхагІа Іалашъяран цар дикал товяран. Тоъаш доацача доакъара меттел концентраташ. цкъаза паччахьалкхен ресурсашкара ялат а дІаяхийтарца гІулакх юхаметтаоттаде гІерт. Из бахьан долаш хьайбашта доакъара дехка ялат чІоагІа лакху, хІаьта доакъара кхыдола тайпаш дІаухийтилга кхыметтел лохлуш латт».

Нагахьа санна концентрированни кхыдолен доакъараш дІаахийтара динамикага хьежача вай республике а цу тайпара тенденни хиларах мукъарал де доагІа.

Хьаккарч лелоеча дІаухийтача концентрированни кхыдолчен доакъарий боарам хувца беза. къаьстта яана хьаккарч кхабара ухийтар. Вахаре нийслуча тайпара аьча, цхьадолча боахамашна хьаккарч ялатаца кхоаб; царна лаи моша, сийна, кхыдола доакъараш. Кхыметтел хІанз а концентрированни доакъараш кІезига хургдолга шоашта гуш доллаше а дукхагІдолча боахамашка цІена ялат дехкаш кхоаб хьаккарч.

Теркам тІабахийта боагІаш я йиззача рационагІа дола гранулированни доакъараш Іалашдарен царех пайда эцарен чотагІа фуража дІадохийта ялат кхоадара даьнъе Шелковской района боахамашка Іоаьь опыт. Цо йиш хулийт гранулаште юкъе довгІа ялат, ча, растениеводства кхыйола отходаш кийчъьь яьначул тІехьагІа мара дІа на ахийта.

Ялатах пайда эцилга кхы а йоккхагІа эффективность йолаш леладе деза вай, эгтара хьалха дегІах лета ерригга элементаш юкъейолча комбинированни доакъара хьисапе из дехкарца. ГІулакх мишта оттаде дезв аьлча, из оттаде деза хьайбай боахаме дІадохийта деррига ялат чакхдаьккхан сбалансированни хьисапе мара дехкаргдоацаш.

ХІанз республике комбинированни доакъар кийчду 8 цех я, бакъда царех дукхагІчар кийчъераш комбинированни доакъар а доацаш моллагІа йоза комбинированни смесеш мара яц. ДІахо йолча хана комбинированни доакъар кийчдара база дика шерье лерхІ. 1983 шера г. Аргуне хьатье оттадаьа маькха продуктай комбинат, цун чуйоагІа хургья дийнахьи буси 630 тонн комбинированни доакъар кийчду завод. Ермоловски комбинированни доакъар кийчдеча цеха реконструкци еш я, из чакхъяьначул тІехьагІа цун низ дийнахьен буси 400 тонн арахецарга дІахкоачаргбй. Цул совгІа, 1981—1985 шерашка колхозашкен совхозашкен дийнахьен буси 320 тонн комбинированни доакъар кийчдергдола 10 цех, дийнахьен буси 20 тонн карбомидни концентрат арахецаргйола 2 цех хьатье лерхІ. Белгалъяьча програма фуража дІахийтача ялатах кхы а эффективнегІа пайда эцилга, лакха динал йолча комбинированни доакъарца эдеш ма а из дІа на ухийтилга Іалашдергда.

Республика хьалашка доакъара баланс чІоагІъяра йолла белгала резерв я кхачан промышленноста, общественни кхачан а кхыча предприятий а тайп - тайпарча отходех пайда эцар.

ЦІенхаштта терко е езаш хІама ди доакъар доагІеча беса дехкар. Ахкан хана вай ма ховш ма хиллара, доахан кхабара дукха дІадохийт мошка доакъар. Хьалха латтача боахамий опыто тешаву мошка доакъар кагдаьча чана эдеш дехкаш хилча цун эффективность дукха лакхлу, тах. цунца цхьана моша доакъар дикка кходе таро а хул. Краснодарски крал дукхача боахамашка доахана бІарччача шера цхьан тайпара, йиззача рационагІа йола смесаш схьа баьнньб. Цу опытах пайда эца беза вай а.

ХІанзарча хана доакъар доаккхилга дегІадоагІилга чуденпад ший дикалга диллача кердача хан-юкъа. Цу даькъа эффективность дІахо дегІайоагІилга, дика доакъар кийчделген цох рационально пайда эцилген къоастаде йиш йоацаш дувзадеиа да доакъара индустри дегІахувларца. Цудухьа цу гІулакха республике дІадахийта лерхІ дукха рузкъа. 1981—1985 шерашка цу гІулакхта дІафохийтаргда 70 миллион сом ахча. Вайга сагото яйтай да цхьайолча моттигашка белгалъяьча программагІа е лаьрхІа гІишлош хьалъелга во латтилга.

Госкомсельхозтехника Малгобекски отделене бехкагІа ГІ. Ахриева цІерагІча совхозе доакъара цех хьалъелга тІехьадоах. «Малгобекский» совхозе «Чечингсельстрой» тресто доакъара цеха лард йолла йолаяь цхьа шун ах шун совгІа ха яьнний. Къаьстта во леладу «Атагинский», «Предгорный» совхозашка хьалъеча доакъара цехий оборудованица монтаж ейІа «Двигательмонтаж» тресто (н. Джаванин). Доакъара цехаш хьалъэра балдаш ледара вІаштІехьадхад ремстройтресто (н. Шуроп). Грозненски ремонтно - механически заводо (н. Бокаленко). Старогрозненски УБР (н. Лутовинов). «Грозтрубопроводстрой» тресто (н. Мугадаев), цхьайолча кхыча организацеша.

Доакъар Іалашдарен кийчдарен производство республике белгалъьча програмагІа дегІадоалаяро йиш хулийтаргья 1985 шера йол 240 эзар тоннага кхоачаш яккха, сенаж — 160 эзар тоннага кхоачаш, силос — 790 эзар тоннага кхоачаш, баьца витаминни хьоар — 36 эзар тоннага кхоачаш. Цо гІоккачен мошачен доакъарна бизза Іалашйоргба хьайбай боахам, хІаьта цхьайтталагІча пятилетка тІехьарча шера белгалбаьча боараме шура, дулх, кхыйола хьайбай продукци яккхара хьалаш хьадергла.

Доакъара производстве латта декхараш бехктоккхаме хиларо вайгана дІалех юртбоахама цу лоархІамеча участка партийни кулгалдара стили методаши дІахо органзовкаш товелга. Вай массав а кхетадеш хила веза хьайбай боахама чІоагІа доакъара база хьаелга паччахьалкхен юкъара лоархІам болеи, парте Центральни Комитетон КПСС ЦК Генеральни секретара ноб. Л. И. Брежнева цхьан даим тІахьожам лоаттабеши теркам тІаухийташи йола йоккха проблема хилар.

Эттача хьало хьагойт вай цхьайола на тийни советски юртбоахама кадраш хІанз а тІехьа моттигашка латта гІуллакхаш кІоагга довзаш, боагІаш бола тІахьожам лоаттабеши доакъара производство дегІайоалаяра, хьайбай боахам айбара колхозашта, совхозашта, кхыча производственни участкашта кхетамца новкъостал деши болх на белга.

Городской районни комитеташ декхарийла я даим юкъарчал доацаш кхашка, бригадашка, фермашка латта гІулакхаш техка. ЛоархІаме да дукха мероприятеш чакхъяхара тІа а ца кхуаш, нахапа хаьыа болх белга, бакхаташ хьаІоадарахи дукха мероприятеш чакхъяхарахи тийша да гІулакх толаме чакхдаккхар чха харц уйлаш дІаэха еза.

Цу балха тІа керттерча моттигах цаІ дІалаш еза хьайбаш леладерийи доакъар Іалашдерийи профессе лоархІам айбара дешаша. Дагахьарча, гойтарча, кепайоаз пропагандае шерагІа дІагойта деза цу болхлой къахьегама сий, болхлой - династей сий. Республика Лакхехьарча Совета Президиумо кхы тІа а республиканск сийлен званен доакъар Іалашдечен кийчдечен чІоагІа белгалбаьннача болхлошта аьнна чІоагІье еза ха хьатІаоттай.

ДІахо докладчика белгалдаьккхар, кердача пятилетка хьалхара юртбоахама шу эгтара лоархІамегІа йолча шкъа чудеииалга. Гуоаьва дІадувча эпатий во боацал хьувкъам чуийцаб. ДІадахача шерашна нийсдича хьайбай продукташ гхара боарамаш лакхденнад. уж паччахьалкхенга йоккхара план кхоачашеш я.

ХІанз республике чуйнна балхаш ду баьпадараш сомн чуэцара, хьатІаотташ латт тІехьа хьахула культураш — хьажкІаш, дуга, шекара свекла, комаш — чуэца еза кинъ. Из болх хьем на беш, жоацача хана чакхбехкха. кхебаь хьувкъам па бобешн хьанахьен чуийца баккха, тІехь ца боакхаш из паччахьалкхенга боакха беза.

Гарга гІертай гуракхьа дув ялат дІаде деза. Хургболча хьувкъама лард йолла еза. Лаьтта кийчдара ялат дІадерай дика хьалаш эттад хІанз, массанахьа чІоагІа догІаш диллхад. ГІулакх хІана сеннх латт аьлча, из латт укх гаргарча деношка дІадув фу, техника, кадраш кийчъярах, лакха динал йолаш, ловцача хана ялат дІадерах.

Дика вІаштІехьдаькка чакхдаха еза доакъар Іалашдеча балхаш. Эрий яьдача даьгІенашкара йол хьокхилга чІоагІле, деррига чан кагаш, хьажкІий а шекара свеклий а лордаш хьагулъе, шийхапнахьа силоса хьажкІаш чуйоккха еза.

Хьайбай боахам юрта уларш. ерригача областной партийни организаце юкъметтера гІулакх да. Цу даькъе эффективность лаккхара керттера звено я доакъара производство. Кертеодар — тІехьдика хьахьегара нах оарцагІбахар, карарча шера а еррисача пятилетка а планаш кхоачашьяоа шерра социалистически ях йоаржалр. Ма дарра аьлча, хьайбай боахаме, доакъар доаккхача шийберрига низ хьахьокха беза «Болх эффективни дикен бе!» «ТІехьабусараш боацаш бе болх!» яхача девизагІа лаьржача патриотически боламаша. Цох тийша хургда доакъар даккхара укх пленумо белгалъяь программа толаме кхоачашъелга, хьайбай боахам КПСС XXVI съездо дІадехарий боараме кхоачабар дизза чакхдоаккхилга.

* * *

Дийцача дешах йола пренеш дІайолаьир КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара **В. Г. Табацковс.**

Районе коммунисташа, фермай берригача къахьегамхоша, аьлар цо, чІоагІа бехктоккхаме а лерхІаш тІаийцар КПСС XXVI съезда принципиальни йола установкаш, хьайбаш леладелга ударни фронт я яха новкъоста Л. И. Брежнева дешаш. Ерригсоюзни социалистически яхьа юкъе бахача юрташкарча къахьегамхоша дош деннадар укх шера дикка дукхагІа паччахьалкхенга дулх, шура, кхыйола продукци йоха цун дикал тоае. Шоай дош гІулакхопа чІоагІау цар. Социалистически яхье хьалха латт цІе байракхаш левеш дола боахамаш — Къахьегама ЦІена Байракха орден лелаю «Путь к коммунизму» яха колхоз, Ленин орден лелаю «Шелковский» яха госплемзавод.

Шура яккхара даькъе дикагІа хьокхамаш даьхад «Красный пахарь» «Коминтерн» яхача колхоз, Л. Н. Толстой цІерагІча комсаш кхеча совхоза шурий - товарни фермай коллективаша.

Района жа леладераша толамца кхоачашъяьй тха даккхара, устагІан дулх даккхара планаш. Района боахамашка планагІа лаьрхІачул дукхагІа да жа. ЦхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера задани кхоачашъяра тешаме лард хьаяьй.

Райкомо, юххьанцарча партийни организацеша чІоагІа терко еш хьахиннад из деррига. ХІанз чІоагІа йокхо е езаш хІама да доакъара база хьахоллилга. Ерригача колхозашкен совхозашкен доакъар кийчделга шоаш къаьстта дола доакъош а дах къоастадаь дІацига кулгалде боахамий кулгалхой заместителаш хьожабаьб. Колхозий правленешта, совхозий директорашта партийни организацеша рекомендацеш елар цу посташка лакхера образовани йола юрта боахама специалисташ хьожабара. Уж берригаш а КПСС райкома бюро чІоагІ а баьб

Доклада тІа белгалдаьккхар цхьан тайпара доакъ кхабарга довла дезаш хьдар. Из нийса аь решенеш я. Шелковчаьнаца соахкехьа а Іомайир Краснодарски крап Усть-Лабински района боахамий цхьан тайпара доахан кхабара опыт, из тхоаш долча юкъейоалаелга чакхдоаккхаш а латт. Фуд цо луш дар? «Красный пахарь» яхача колхозе вІаштІехьдаьннад укх шера йорхІ бетта хІара Іатта продуктивность 400 килограмм лакхъе.

Мел дика помещенеш хиларах, производственни йиза механизаци ярах бе лерхІаш бола пайда хьахургбац, нагахьа санна ма кетта хьийбаш ца кхоабе. На декхар кхоачашдара КПСС райкомо кийч а ях чакхйоаккхаш я лаьрхІа йола мероприятеш. Хьайбай боахам доакъарца Іалашдара лаьрхІар сихагІа хьахулаш йола доакъара культураш хьалкхеш — люцерн, рапс, ишта кхыдраш. Дукхьал хиш дехкача лаьттацка мара дІаеца уж.

Нагахьа санна бархІагІча пятилетке люцерна 2500 гектара тІа дІаювш хиннайе, цу даькъе хиш дехкача 600—700 гектара тІа а юш, нйсалгІта пятилетке из дІайийра 6000 гектара тІа. ХІанз люцерна тІайолаш я 9 эзар гектар.

Лакха дикал йола доакъар шиш ханнахьа кийчдара лоархІаме да бола нийса вІаштІехьбаккхар, баьцаш чуэцара йилла хаааш тІехьалеина доакъараш дІаоттадара чІоагІа нийса леладар. Цхьабакъда, из гІуллакх ишта де масс а хана вІаштІехьдалаш, аьлар нов. Табацковас. Колхозашкен совхозашкен тоъаш яц доакъар кийчду техника, транспорт, облицовочни сангараш, доакъар лоаттадара йола складаш. Дийнахьен буси 30—90 тонн баьца хьоар даккха низ кхоачаш йола йоккхий цехаш йолланехьа. колхозашка йоацаш я Б 301 яха самоходни косилкаш, Е-280 яха подборщикаш - измельчителаш, погрузчикаш, кормораздатчикаш.

ДІахо ше къамаьл деш цо дийцар районе дукха мелиоративни балхаш деш хиларах. Реконструкци еш я 16 миллион сом мах бола 5230 гектар дІалоацаш йолча Сулу-Чубутлински хиш дехка система. Цхьабакъда, цу система кхоачашдац хІапзарча хано дІадехараш. Система хьалъелга мелла лел. Из бахьан долаш севооборота юкъера дІадаьккхад 2200 гектар лаьтта.

Трибуна тІа ва Назрановски районерча «Октябрь 40 шу» яхача совхоза тракторни бригада бригадир **Л. А. Евкуров.**

Тахан вай дувцаш дар, аьлар цо толамца кхоачашдарах дуккьал хьайбай боахам дегІаахар тийша да Іеш, кхачан продукташца нах Іалашбелга а тийша да.

Укх тІехьарча шерашка совхозо даьхад хоадамболаш дола толамаш. ХІара кхоабачи Іаттагара йоакха 2300—2400 килограмм шура, районе юкъера лаьрхІача йоаккхачул 500 килограмм дукхагІа я из. Доахоина дукхагІа дулх тІадеттаду, паччахьалкхенга дулх дохкара планаш кхоачашъелга Іалашдвед. Уж хьокхамаш кхы а дикагІа хила йиш яр, нагахьа санна доакъари база чІоагІъяра декхар массе а оагІорахьара къоастадаь даларе.

Совхозии фермашка кийчду йоагІача тайпара белок йоаца доакъараш, Керттерча даькъе доахана лаьрхІа кийчду ча, силос, сенаж, хІаьта геттара кІезига витаминни баьца хьоар. йол. Кийчдеча доакъара дикал лоха я, цудухьа из дукхагІа доа а ду, из Іатъ хьайбай продуктивноста. ДІадахача шерара урокаш теркал а яь, оаха дукха дукхагІа дІайийнай гуракхьа юв рапс, дукхагІа хилийтад горохагема смесь тІайола лаьтташ. Цу дІайийнача хІамий цхьа дакъа мошача доакъара лаьрхІа дІадохийт, хІаьти ахане дукха совгІа долчох силоси сенажи йолл.

ХІанз оаха кийчъяьй 7500 тонн силос, 1200 тонн сенаж, 4000 тонн ча, 300 тонн йол. Доакъар кийчдега дІахоьош да. Доакъар кийчдега дикка доккха дакъа лоаи тха бригадо.

Мукъаба сона, йоах оратора, Назрановски районерча «Октябрь 40 шу» яхача совхоза коммунисташ, берригача къахьегамхоша укх пленума соцам кхоачашбара, ишта лаьттан царчен хьайбайи продукташ яхара а паччахьалкхенга йохкара а плаканаш социалистически декхараши кхоачашдара шоай деррига ницаш тІадерзадергхиларах тешам бала.

Нохч - ГІалгІай АССР юрта боахама министра **С. А. Кириллова** дийцар шоашта чудоагІача боахамаша доакъар кийчдара кийчъьлча программах. Цу тІа лаьрхІа да масса а тайпа дола доакъар дукхагІа кийчделга, цун дикал лакхъелга, доакъарах пайда ийбар тоаелга, из дакхарал кийчдараш юкъе прогрессивни технологи юкъехувлилга, къахьегам вІаштІехьбаккхари цох алапи телари эргадоаккхилга.

Мероприятеши къаьстта чІоагІа терко ю гІоиен мошен доакъар дукхагІа кийчдара, цо торо хулийтаргья хьайбай рациона юкъе ялат кІезигде.

Доакъар кийчдара технологи кийчъяра, ишта белокаш дукхагІа йола баьцаш: люцерна, гуракхьа юв рапс, горох, соя 18 эзар гектар дукхагІа дІаера де дезараш даьд. Уж культураш дІайийна лаьтташ укх шера а 45 эзар гектарага дІахкаьчад. уж хул доакъара культураш ерригга дІайийнача лаьттаех 54 процент.

Республикерча доакъарий динал а лоха я. Цун керттера бахьан да уж кийчдара технологи нийса ца леладари цІенхаштта телдари. Цхьайолча хана боахамий кулгалхойи специалистийи бехкагІа доацаш нийслу из, хІана аьлча доакъар дикагІа хилийта уж гІертар пайда бац эшаш йола материально - техническа база ца хилча. ВІашагІъехкача специализированни отрядашка кхоачамболаш на лакха оасарле йола доакъар кийчду техника, кІезига я бетонированни силосно-сенажни сангараш, хІаьта баьца хьоар, гранулаш, корнеплодаш лоаттаю хранилищаш вІалла я а яц. Из кхоачамбоацар дІадаккхара министерства колхозашкен совхозашкен цхьайттагІча пятилетка шерашка болх бе йолаялийта лаьрхІад 290 эзар кубически метр йола сенаж, силос лоаттаяра йола облицованни кІоагаш, 33 эзар тонн йол лоаттаяра йола емкосташ, 11 эзар тонна лаьрхІа корнеплодохранилищаш, баьца хьоара, брикетированни, гранулированни доакъара 27 эзар тонн чугІоргйола хранилищаш, хьалъергья 31 доакъара цех.

Доакъар кийчделга планагІа лаьрхІача тайпара ше къаьстта дола дакъа лоархІаш хьоасти а деш да укх шера колхозашкен совхозашкен болх беш я 50 совгІа механизированни отряд, бригада, звено.

Колхозийи совхозийи доакъар кийчдераша шоай де низ мел кхоачаш дар ду 125 эзар тонн йол кийчъяра заданех кийчъе еззш яр 123,5 эзар тонн мара йоацача, 105 эзар тонн ча, 380 эзар тонн силос, 32 эзар тонн баьца хьоар кийчдара. Доакъар дукхагІа хилийтара пайда эаргба 10,7 эзар тонн йолча шекара свеклай лордех, 8,8 эзар тонн йолча генарий отходех, цхьа эзар тонн йолча кхачан отходех.

Къамаьл деш хиннача критика нийр «Грозненский рабочий» яхача газета тІа «Зигзаги амбиции» яхаш корта а болаш кепатеха хиннача корреспонденцена.

Ше къамаьл деш КПСС Советски райкома хьалхарча секретара **М. А. Арбиева** аьлар боахамий экономика айяра, лаьттаех, къахьегамех материальни ресурсех пайда ийбелга тоадара района партийни организаце хоадамболлаш йола план кийчъяьй, аьнна.

Тхоай керттера декхараш лоархІ оаха, аьлар цо, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева инициативах кийчъеш йола кхачан программа кхоачашъеча хьинаре дакъа лацар.

Цунна тІаберзабьб оаха парте райкома, юххьанцарча партийни организацей, советски боахамийи органий берригга организаторски политически болх. Соахка хьайбаш Іангара доахача хана кхоачам хиллал дацар доакъар. хьайбаш чулоаттаду помещенеш. Из бахьан долаш Іан замалехьа хьайбай продуктивность цхьадолча боахамашка лохъелар. ХІанз из ца хилийтара де дезараш деш да. Доакъара культураш дукхагІа, дІаюв, кІотаргаш тІайола лаьтташ цІеи а дош 500 совгІа гектар доакъара севообороташта юкъейоалае лерхІ. Доакъара культураш хьалкхеяра технологи эргайоах. Лоаман даьгІенашкен йол хьокхача моттигашкен долха наьккъаш ду.

Хьайбай боахам чІоагІа тІехьатетташ дола гІулакх да, аьлар нов. Арбиева, колхозашта кхоачамболлаш Іалашо ца яр. Оаха цкъа санна дукхаза а дийхад юрта боахама министерствагара, юрта боахам Іалашбара йолча республиканск производственно - техническа комитетагара йизза технически Іалашо яра боахамаш дІатІаэцилга. Цхьабакъда, из дош, кхыдараш а санна, хІанз а къоасталанза да.

Нов. Арбиева тешам белар гуйринйра балхаш толамца чакхдаха, 1982 шера долча ялата тешаме лард йоллара района коммунисташа, берригача къахьегамхоша кхы тІа а шерагІа социалистически ях йоаржаергхиларах, укх шера плаваши социалистически декхараш ханал хьалха кхоачаш а деш, КПСС XXVI съезда решенеш хьалашка оттадаь декхараш кхоачашдеча шоай низ кхоачаш дола дакъа юкъехьоргхиларах.

Къамаьл ду Сунженски райисполкома председатела **Ю. Я. Заборова.**

Района къахьегамхоша, аьлар цо, берригача советски наха санна дог гІоадаьнна, хьинар долаш чакхйоах КПСС XXVI съезда решенеш. Районни партийни организаце балха тІа лоархІамегІа бола лостам ба дІахо а юрта боахам дегІахувлар, кхачан программа кхоачашъеча хоадамболлаш дола дакъа лаца дезаш яр ва хилара тарра.

Цхьабакъда, яхаш дувц цо дІахо, оаха тІадерзадаьча низех хІана а тІехьа тхона хеташ дар хьахилац. Хьайбай боахам — юртбоахама производстве эгтара тІехьаюсаш йолчарех йола участок я. Цхьадолча хьокхамех тха район республике а эгтара тІехьаюсачарех я. Доклада тІа цу адресах аь йола критика е а йоагІаш аь я.

ЧІоагІа терко ю оаха хІанз пожнивни, шоалагІа юв, промежуточни культураш дІаера. ХІанз оаха дІайийна яьний 4 эзар гектар гуракхьа юв рапси цун смесаши. Тхона хетт районе доакъар кийчдара гІулакх хоадамболлаш цо тоадерга аьнна.

Къамаьл деш волчо критика ю доакъара цехаш хьалъяра болча балха. Царех дукха яраш укх шера кийча хургйолаш а яц. XX партсъезда цІерагІча колхозе доакъара цех хьалъеш йолча Серноводски ПМК геттара во болх бу. «Путь к коммунизму» яхача колхозера гІишлон балхаш боахамо дизза чакхдаьхад, хІаьта «Сельхозтехника» спецПМК оборудовани вІашагІйоллара деш дола балхаш 1981 шера апрель бетта дІадоладаьд, хІаьта хІанзалца хьа уж чакхдаьннадац.

ИттлагІча пятилетка шерашка, аьлар КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара **А. И. Воронкина,** дикка лакхдаьд района колхозашен совхозашен дулх, шура, фуаш, кхыйола хьайбай продукци йоаккхилга а паччахьалкхенга йоххилга а. Бакъда, дІахо хьайоалаш йола хьайбай продукци алсамйоаккхилга вІаштІехьа дац доакъар Іалашдара система оалагга деза ца хийцача, доакъарий база чІоагІ ца йича, доакъар чакхдоаккхилга а кийчделга а тоа ца дича.

Парте районни комитето, советски боахамеи организацеша, колхозийи совхозийи кулгалхоша латтача гІулакхий анализ а яь, кийчъяьй доакъарий база чІоагІъяра перспективни программен кийчдаьча доакъарех бизагІа, эффективнегІа пайда ийбара системен.

1983 шерага кхоачаш йол йоаккхилга 35 эзар тоннага, сенаж — 30 эзар, силос — 170—200, доакъарий корнеплодаш — 20, баьца хьоар — 10—15 эзар тоннага кхоачаде лерхІ. 1985 шера люцерна 10—15 эзар гектара тІа, викоІии смесь 3 эзар, рапс — 15 эзар гектара тІа дІае лаьрхІад.

Доакъарий цехаш хьалъяра дика гІулакх дІадоладаьд оаха, бакъда уж хІанз а бола бе йолаеннац. ХІанз латтача хьало уж балхаш сихделга дІадех, бакъда цу гІулакха новкъостал эш Госкомсельхозтехникагарен Нохч-ГІалгІай АССР юрта боахама министерствагарен, проектни организацешкарен.

Геттара эсала латт хьаккарч кхоаба боахам доакъар кийчдара йолча кормоцехашца Іалашъяра гІулакх. Уж ца хилар бахьан долаш хьаккарчашта кийч а йиза юаю концентраташ, цул совгІа дукха йоа, йиараш хьакха а хьакхац царех.

Нов. Воронкина комбикормови завод хьалъяра дош а оттадир.

Къамаьл даьча Надтеречни района «Гвардейский» совхоза бригадира **С. Х. Хачуева** аьлар, юрта къахьегамхош бизза а бІарча а къобалбу доакъар Іалашделга ший къаьстта отрасль е аьнна парте Центральни Комитета хьалхабаьккха никъ. Района кхыча а партийни организацеша санна, аьлар цо, тха боахама коммунисташа чакхйоах кхы тІа а доакъар Іалашдара боахаме мел дола кхоачамаш, торонаш гучаяхара тІаерзаяь мероприятеш. ХІанзале дІайийна яьннай 400 гектара тІа дукха белок йоалла культура рапс, Іеи кІал дІабуш латт доакъарийна лаьрхІа мукх рожи, цар дІалоацаргья 600 гектар.

Къамаьл даьча оттадир районера хий диллара система эргаьккха товайзеи хиш дехкаш дола кхаш дукхагІа хиланзен дергдоацаш хилара дош.

Дийцача дешах бола соцам тІаийцар.

КПСС НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА III ПЛЕНУМ

КХОМ БЕ, ЛОРАДЕ, ЛАРХӀА!

«Бийдала, доагора - энергетически кхыйолчех материальни ресурсашта кхом баран царех дикагӀа пайда эцаран бу-болх чӀоагӀбара КПСС XXVI съезда решенеши цул тӀехьагӀоача КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцамаш кхоачашдара областной партийни организаце на хьалхашка латтача декхарех» доклад йир КПСС обкома секретара В. И. Дмитриенкос.

Планаш кхоачашъяра, производства боарам дегӀабоалабара тӀехьй къахьегача промышленни предприятей коллективаша, республика партийни организацеша, аьлар цо, кхетаду вай хана экономика дегӀайоалара проблемаш къестаяра керттерчарех доагора - энергетически низалаш алсамъяхар, бийдала ерригача ресурсашта кхом белга хилар. Эффективность лакхъяра, интенсификаци чӀоагӀъяра тӀаберзабаьча наькъо къахьегама коллективашкара, партийни организацешкара дӀадех боахам хьурмат деш лелабелга. Вай дӀахо дӀахьалхашка ухилга, аьлар КПСС ЦК XXVI съезда яьча Отчетни доклада тӀа Л. И. Брежнева, тӀа-тӀа дукхагӀа тийша да къахьегама ресурсех, керттерча фондайх, доагорах, бийдалах, кхайи фермайн продукцех лерттӀа а эффективно а пайда эцаьах. «Бийдала, доагора - энергетически, кхыйола материальни ресурсаш кхояра, царех дикагӀа пайда эцара болх чӀоагӀбара хьакъехьа» КПСС ЦК а СССР Министрий Совето а дукха хайовццаш тӀанийцача соцам тӀа белгалдоаккх резерваш общественна гӀулакх де оттаелга хӀанзарча ханера эггара лоархӀамегӀдола боахама - политически декхар долга.

Продукцена кхом баран цун динал лакхъяран тӀехьа лоаттабу къовсам производстве эффективность лакхъяра лоархӀамс хӀама хилар теркал а деш, вай партийни организацеша доагора - энергетически ресурсашта, кхом бара, металл хьурмат деш дӀаахийтара, хӀаьта кхыйола материалаши бийдали кхоара КПСС Кемеровски Челябински обкомий опытах шерра пайда эц. Уких тӀехьарча пхе шера республике кхоьый 15 эзар тонн прокат, 250 миллион тонн условни доагор, 205 миллион киловатт-сахьат электрически энерги. Из болх къаьстта тоабеннаб КПСС XXVI съезд хиначул тӀехьагӀа.

«Грознефть» объединене чакхъяьхачаь мероприятеша йиш хилийтар мехкдаьттаца хьайовгӀача газах пайда эцилга 95,3 процентага дӀакховчаде а халкъа боахама кхы тӀа 15 миллион кубометр доагор дала а.

«Севкавнефтегазп е р е р а-ботка» объединене кулгалхоша, специалисташа, партийни бюрос гӀулакх творчески лелададарах йиш хилар заводашка хьаухача мехкдаьттаца йоагӀача газах кхетамца пайда эца, из чакхъяьккхара прогрессивни технологи юкъейоалае, ковча компоненташ хьанъоастаелга алсамдаккха.

Бийдал кхоара тӀехьа цӀенхаштта болх бу «Кавказтрансгаз» объединено парторгаиизаце а коллективо а. Газ дӀаахийтара технологи эргайоваккхаш тоалра чотах шера газ йовлга 10 миллион кубометр кӀезигдаьд укхаза.

«Грознефтеоргсинтез» объединене мехкдаьттен мехкдаьтта продукташи йовелга кӀезигдара гӀерзаль иттлагӀча пятилетке 86 мероприяти юкъейоалаьй, миллион сом гаргга пайда а беш.

Цу даькье дукха хӀама ду «Грозэнерго» районни энергетически управлене. Укхаза дикка дукха балхаш дьад генерирующи низалашта модерниваци яра, доагорах пайда эцара эффективность лакхъяра, хӀаьта до йиш хилийтар шера 5,3 миллион киловатт-сахьат электроэнерги а 1000 тонн условни доагор а кходе.

Общественни производства эффективности интенсификаци ма могта айира даькье КПСС XXVI съездо оттадаьча декхаро дӀадех арахецача продукцега дӀаухийта материалаш кӀезигъелга. 1981 шера деза «Красный молот» заводе серийно хьаеча колонни головкай дозал производствера дӀаьхкрел 40 процент чухьанахьа да, хӀаьта фонтанни арматура дар — 13 процент. «Электроприбор» заводе металла раскрой ера балхайтта рационализаци ю, металла меттел пластмассаш дӀаухийт, порошкови металлургех тӀа-тӀа дукхагӀа пайда ийбу, кхыдола балхаш ду.

Материалий, энерге кхом бара, хьаеча продукцега материалаш кӀезигагӀа дӀаахийтара белгтала болх бу промышленноста, транспорта, гӀишлон предприятешка, юртбоахама организацешка.

ЦхьабакъдӀ, докладчика белгал ма даккхар, материальни энергетически ресурсех пайда эцилга доагӀача бесса тоадаьд вэа йиш йолаш дац. Республика халкъа боахаме дукха йоаю бийдал, материалаш, доагор, электроэнерги. Капитальни вложенеша массаза яхар сайна боагӀаш бола пайда юхалац, долаш долча кхоачамех пайда эцац. Мехкдаьтта промышленносте ледара леладу мехкдаьтта доалла керда моттигаш тучайоахалга. ИттлагӀча пятилетке массехк миллион тонн доалла моттиг мара гучаяьккхац. Мехкдаьтта дукхагӀа даккхара йоккха резерв я скважинаш болх ца беш латталга кӀезигдар, мехкдаьттен газн йовелга кӀезигдар. Цу бахьанех иттлагӀча пятилетке «Грознефть» объединене 270 эзар тонн мехкдаьтта, 1 миллиард кубически метрал совгӀа газ йоаьй. Укх шера хьалхарча илх бетта доадаьд 25 эзар тонн мехкдаьтта, 55 миллион кубически метр газ.

Бурув тохара балхаш лерттӀа ца лелададарах, технологи телхалах, аварешi дӀайоахачаа ха йоаярах иттлагӀча пятилетка шеспашка 154 эзар метр бурув ца тохаш дисад. Из бахьанце мехка дӀа ца луш дисад 400 эзар тонн мехкдаьтта, 120 миллион кубически метр газ.

Уж белгалдаьха кхоачамбоацараш дӀалахара тюменцаша дӀадоладаь дина гӀулакх хьал а лаьца, республика мехкдаттахой декхарийла ба шера 7,5 миллион тонн мехкдаьтта даккхарга кхача, шера 100—110 эзар метрал кӀезигагӀа доацаш тохкима бурув тоха, кӀоарга бурув тохала моттигаш сихагӀа кийчъе, тӀоакашкара мехкдаьтта дукхагӀа даккхара керда методаш шерагӀа юкъекхувла, скважинашта эксплуатаци яра коэффициент ма могга лакхъе.

XVII областной партийни конференце республика партийнин боахамен органашта хьалхашка декхар оттадаьдар термальни хих ма могга дукхагӀа пайда эца, аьнна. ХӀанзлс а Нохч - ГӀалгӀайчене шера 40—50 миллион кубически метр термальни хий даккха йиш я, хӀаьта цуи чотах цхьа миллион тоннал совгӀа условни доагор кходе йиш я.

Халахете в, боахама кулгалхой лаьтташ кӀаларча йовхалах пайда эцара дукха сагота бац. Масала, Нохч ГӀалгӀай АССР хӀама хьахколлера низаш дегӀакхуаллара Ӏилман конференце а XVII областной партийни конференце а юрта боахама министерствана, «Чечениигуоплодоовощхов», «Чечениигушвязно» объединенешта, кхыча ведомствашта могадаьлар термальни хи тӀа болх беш йола теплицаш 50 гектарага дӀакховчае, аьнна хӀаьта хӀане йолаш лраш 8 гектар мара яц. Термальни хих пайда эцара дешаш вӀалла теркал ца деш дитад горрайисполкомаша, парте городскойи районни комитеташа, къаьстта Грозненски городской комитето а дуташ.

Дукха декхараш кьоастаде деваш я «Грознефтеоргсинтез» объединене коллективе. Керттера теркам тӀабахийта беза производствана дӀахо а интенсификаци яра, болх беш йола производстваш технически эргалхара. Цунпа цхьана объединене а цун ерригача заводашка а селантара дезе тоабе беза кхоачамехи торонехи пайда эцара болх. Укхаза хӀаиа а цӀена хьанъоасташ целевой мехкдаьтта продукташи, боагӀача тайпара пайда эцаш шоаш санна нагтахьа мара ца нийслуча грозненски, ставропольско - дагестански мехкдаьттаех, ноачен чӀоагӀех парафинаш арахецачи, термически крекинга, алкилирование низалех, дукха йоаю бийдали продукции. 1980 шера планоачул 194 эзар тонн дукхагӀа йоайир уж, хӀаьта 1981 шера хьалхарча ах шера — 5,5 эзар тонн. Кхы дикагӀа лаьтташ реагентий, растворителий кхомбелга.

Цудухьа КПСС ЦК дӀа ма дехкара, КПСС Грозненски горком, Заводской райком, объединений а заводий а партийни комитеташ, боахама кулгалхой декхарийла ба халкъа рузкъан кхом бе, материальни танзай хьурмат де къахьегамхой Ӏомабе. ЦӀендаь дӀаданкха деза ца эцаш йола расходаш елга, хӀаман кхом ца бар вӀалла а ловргдоаца хьал хьакхолла деза.

КПСС ЦК а СССР Министрий Совета а соцам тӀа белгалдоаккх, энерги кӀезигагӀа эцаш йола технологически процессаш, доагорах, электрически а йовхала а энергех дикагӀча тайпара пайда ийбе йиш хулийта регулирующи устройствашн приборашн дукхача предприятешка ледара юкъеакхуьйлга. Цу даькъе гӀулакхаш мишта латт вайнига? Продукце единица арахецара дӀаухийта доагор республика промышленносте юкъарча отраслевойчул дукха а дукхагӀа да. Аьхха ца бахьанце 1980 шера «Грознефтеоргсинтез» объединене 262 эзар тонн условни доагор, 812 гигакалори йовхала а 84 миллион киловатт-сахьат электрически а энерги йоаьй. Цу тайпара хьал да ацетонови цементияи заводашка, «Терек» яхача объединене.

Дукха доагор доаду оборудованена эксплуатаци яра режим телхаярах. «Чечингстройматериалы», «Чечениигушплодоовощхоз» объединенеш, жилищно - коммунальни боахама предприятешка, ведомственни котельнешка оттаьча нормал 2—3-зза дукхагӀа фо а долаш доагоду доагор. Из бахьанце 100 эзар тонн доагор зехьа дов. Конденсат канализаце Ӏочуахийтарах а йовхала сеташкара хий дӀаахийтарах а шера 120 эзар тоннага кхоачаш условни доагор доаду.

Автотранспорто дукха бензин, дизельни доагор доаду. Юрта боахама министерства, «Чеченингушводстрой» гӀишлоиъеча управлене, «Чечингазстрой» тресте, «Чечингплодоовощхоз» объединене дундахча автобоахамашка дӀаухийтача доагора-даьттай материалий анализ яц, цар кхомбара м е р о п р и я т е ш чакхъяьхац.

Доагорех электроэнергех кхом барца цхьана, белгаладаьккхар докладчика, вай декхарийла да бийдала ресурсай тайп-тайпарча материалий, продуктай хьурмат дара чӀоагӀа терко е. КПСС ЦК а СССР Министрий Совета а соцам тӀа гуччаьа белгалдоаккх, металл, хьун материалаш, цемент, минеральни удобренеш, юртбоахама а кхыйола а продукци хьаеча а лоаттаеча а дукха йоаелга.

Къаьстта йоаиз е езаш хӀама да металла кхом белга. Цхьадолча бахьанех укх тӀехьарча хана халкъа боахаме низъало хьал эттар отраслаш а предприятеш а цунца Ӏалашъеча. Республике промышленносте дерригa дӀадохийтача металлах 16 процент е 27 эзар тонн гаргга дар отходашка дӀадода. «Красный молот» заводе отходашна дӀаух 18 процент. «Электроинструмент» заводе — 38, радиотехнически заводе — 20 процентал совгӀа металл.

Республика гӀишлош ерашта шера эш 100 эзар тонн металл, хӀаьта цох 5 эзар тонн гаргга отходашка дӀадода.

Ӏаьржача металлах мел дукха хьалду ханна доле гӀирсаш, складаш, тайп-тайпара карташ (тротуараш, лодмеш), указателаш, стендаш! Мехка металла мишта йоккха дефицит йолча хана цу тайпара гӀулакхаш леладар доккха зулам дар санна лархӀа дезаш да.

Отходаш кӀезигъяра а металлах пайда эцара коэффициент лакхъяра а кийча продукци хьаеча хана йовергйоацача сортаментах йола металлопродукци лоаттаяра йоакхо е еза боахамий кулгалхоша, снабженчески организацеша. Литейни производствана юкъекхувла еза прогрессивни методаш, шерагӀа пайда эца боагӀа шийлача штамповках а сварках а, порошкови металлургех, и кх. дӀ.

Хьу чаккхйоахача, моттигерча, йигача, кхачан промышленноста дуккхача предприятешка ледара лелабу бийдален материалйи кхом бере болх. Масала, 1980 шера шенара заводе бийдал толхаярах а къоалаш дарах а 800 эзар сом гаргга ее дир. ДӀадахача шера кога гӀирс беча фабрике брак яь а сорт лоха дев а 13 процент продукци я, хӀаьта 1981 шера хьалхарча илх бетта — 39 процент. «Терек» яхача объединене дукха хьунматериалаш йоаю.

Экономикана доккха зе ду промышленносто бӀарччача бетта боарамегӀа продукци ара ца хецаро. 50—80 процент продукци бетта кхоалагӀча декаде араяц. Из бахьанце боарамал совгӀа къахьегама а материальни а ресурсаш йов, транспорта болх халача хьал тӀа боакх, хьаю хӀамаш воргӀа хулийт. Боккъалдар аьлча, продукце динала Ӏаткъ ГОСТ-ашка, стандарташка хьелоха технологи ца ледаяр санна йола фактораш а. Из бахьан долаш аьхха 1981 шера хьалхарча илх бетта Госнадзора Нохч - ГӀалгӀай лабораторе 8-зза дийхкад ше мел техка продукци боxилга. 70-зза къаьст-къаьста партеш, йохкилга, 20-зза экономически санкцеш юкъейоалаьй. Цу гӀулакха бекке лраште юкъе хӀанзарча хьелашта тӀа-тӀа дукхагӀа йоакхо ю царех дикагӀча тайпара пайда эцара. Промышленно - производственни фондай шерр юкъера лаьрхӀача 1 сома маьха продукци хьаелга вайцига дааш лоххуш да, хӀаьта из ца шинча геттара бакъахьа доаш а дар. ИттлагӀча пятилетке из лохденнад 10 процент. Тайп-тайпара организационно-технически бахьанаш кийсдаларах оборудование болх ца беш дукха ха йоаких. Лоха я балха сменноста коэффициент. Масала, 1981 шера хьалхарча илх бетта А. Шерипова цӀерагӀча заводо даьттаи арахецача производства 75 процент мара болх халкъа боахама дӀа ца луш баьаар. Из бахьан долаш днсар итташ эзар тоннаш машин даьтташ.

Моттигаш хул хьанйца оборудованин дӀа ца оттаеш дукха ха йоакхташ. Оборотни средстваш дӀа-юха лелийга сиздара доаттӀар дац.

Боахама расчете геттара боаккхача лоархӀаме да продукцега дӀадодар. Производстве эттача хьала мах бара керттера критерий, нагчахьалкхенна пайда хула, социалистически накопление хьаст ба из. Вай бала ца кхоачаш Ӏе йиш йолаш дац укх тӀехьарча шерашка республике промышленни а юртбоахама а продукци хьаярга дӀадодар лакхуш хилара. Хьаэцарга вай, масала, 1980 шул. БӀарчча хьайицача промышленни продукцега дӀалахар планах доагӀачул 8 миллион сом дукхагӀа да, хӀаьта укх шера хьалхарча илх бетта—7 миллион сома гаргга.

«Грознефтеоргсинтез» объединене тӀа-тӀа лакхлу продукцега дӀадодар. ХӀаьта шера 10 миллион сома маьха продукци маьхал йоаккхача 1980 шера цул мах 3 миллион сом лакхбенна цементни заводе; укх шера 5 бетта — 1 миллион 375 эзара сом. Продукцега дӀадодачуя укх шерарча задаеех лоархӀаш «Электроинструмент», электромеханически, «Автоспецоборудование» яхача, Карабулакски рудни йоаие гӀишлон материалаш яхарен чакхъяхарен заводаш, Назрановски трикотажни Грозненски кога гӀирс бун фабрикаш.

Дукхача предприятешка наха болх бера эша хьалаш хьаккелла дац. Къахьегамен исполнительски дисциплина хӀана а лола я. Юкъарча гӀулакха доккха зе ду прогулаша. Ах шера прогулаш ярах 16,3 эзар сага-ди доадаьд. Прогульщикаш къаьста дукха ба Назрановски трикотажни фабрике, цементни заводе, гӀишлошъяра управлене, яьшкабетонни конструкцей заводе, «Чечениигушстройматериалы» объединене.

Материальни ресурсех пайда эцилга тоадеча доккха дакъа кхоач Ӏилмага. Ӏилмахоше хьинаре дакъа а лоацаш конструкционни а кхыйолча а материалех, доагора - энергетически а бийдала а запасех дикагӀа пайда эцилга тоадара Ӏилма - технически нагӀдаьннараш шерра юкъекхувла дезе, кӀезига отходаш йола а вӀалла отходаш ца хула а пайдане технологически процессаш хьае еза. Масала, «Грозгипронефтехим» институто кийчъяьй коачбьяча кӀорах «синтетически» моторни даьтташ дахара комплекс. «Грознефть» объединене кулгалхошен партномон «СевКавНИПИнефть» института Ӏилмахошцен специалисташцен айкха гӀулакхаш а леладеш мехкдаьтта даккхарга дӀадодар лохдара, из кӀезигагӀа доадайтара тӀадеразадьча гӀулакхий шерра комплекс кийчъяьй.

Геттара кийса хургдар республика вуший Ӏилмахоша Нохч - ГӀалгӀайчен бийдала, доагора - энергетически ресурсаех комплексно а эффективно а пайда эцара проблемашта хьинар тӀадерзадича. Уж дешаш хӀанз къаьстта лоархӀаме да. Дукха хо. къахьегам, энергетически потенциал, средстваш дӀаухийт резервуарни паркашка мехкдаьтта ийчдара. Нагахьа санна цох кийх йоаллача йовхалах ма могта дукхагӀа пайда эце энерги вӀалла йоае а езарга цу гӀулакха. Грозненски мехкдаьтта института теплотехникаи гидравликаи лабораторена дина тема я из.

Материальни, финансови, къахьегама ресурсех пайда эцача лакхехьа дийцача цӀенхаштта кхоачамбоацарашта къаьгга хьагойт общественни производствана интенсификаци яра, цун эффективность лакхъяра, берригача балха дикал лакхъяра даькъе КПСС XXVI съездо дӀалехарашка хьежна вай партийни, советски, профсоюзни, боахама кадраш шоай болх эргабоаккхилга ледара леладелга. Экономика интенсификаци яр, цун эффективность лакхъяр эггара хьалха сецаш латт аьлча, из латт производствах хьахулар цунга дӀадохийтачул сихагӀа дийӀаахарах, кӀезигагӀа ресурсаш дӀа а ухийташ производстве хьаухулаш дар дукхагӀа хилийтарах. «Из декхар кхоачашдара гӀулакх деш хила еза планировани, Ӏилма-технически структурни политика. Эффективноста гӀулакх деш хила еза боахам лелабара методаш а довл дара даькъера политика а», аьнна КПСС ЦК парте XXVI съезда яьча Отчетни доклада тӀа.

Шийх къамаьл чакхдоалаш докладчика аьлар, хӀара отрасле материальни, къахьегама, финансови ресурсех пайда эцара тороницш я. Эшар фух аьлча, из да республика боахама кадраш, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка уж резерваш балха юкъейоалаяра эша гӀулакхаш чакхдахар, довл ца деш боахам лелабар, материальни ганзаш йоаяр ца магийтар. Экономика кхом беш хила еза — иштта да хано дӀадехар.

* * *

Дувца оттадаьча деша хьакъехьара пренеш дӀайолаеш КПСС Гудермесски горкома хьалхарча секретари **А. В. Волкова** аьлар, хӀанз укх сахьате коммунистически гӀишло хьалъяра хӀанзарча этапе парте экономически политика керттера лостам а хиина дӀотташ ба общественни рузкъана дог лазаш, кхетамца довл де, вай долаш долчох бийзам аттув болча тайпарен пайда эца ховш вай хила дезаш.

КПСС XXVI съезда решенештен Л. И. Брежнева хьалхадаьхараштен кхоп а туш, городской партийни организаце шерра йоаржайир къахьегамхошта юкъе производства эффективностан долаш долча кхоачамий кхом баран тӀехьара ялъ.

ХӀанз района ерригача предприятешка, организацешка, учрежденешка кийч а ль чакхйоахаш я материальни доагора - энергетически кхоачамех беркатегӀа долча хьисапе пайда эцара а кхом бара а тӀаерзаьлча партийно - политически, организационно - технически мероприятей комплексан планаш.

Белгалъяь программа кхоачашъяро торо лургъа, пхе шера миллионаш совгӀа киловатт-сахьат электроэнерги, пхи миллион кубически метрал тӀех газ, цхьа миллион тонн гаргга условни доагор кходе а, металлообработка еча ши бӀаь тонн гаргга металл кӀезигде а.

Материальни кхоачамех кхом беш пайда эцара даькъе дика опыт Ӏоальй керттера энергопотребителаш лоархӀача машинакъаъа транспорта предприятеша. Локомотивни депо хьахиная беза мукъ тӀебола посадаш дӀахьа кхувлара опыт Ӏомаярен юкъейоаляреи хьадда йола система, вӀаштӀехьбаьккхаб доагора - энергетически кхоачамий кхом бара йолча комиссеи общественни бюрон болх.

Кхом бен хьурмат дел нах Ӏомабара боккха теркам тӀабохийт оаха цу деша тӀаерзаьча гойтара агитацеца, массови информацей кхоачамашца, Цар тӀа шоай хангахьа яхьа леламах, хоам бу, пропагандае ю дикагӀйолча опыта, гучадоах кхоачамбоацараш.

Цул тӀехьагӀа къамаьл дир Малгобекски УБР-ерча бурилыттача **И. С. Хадиева**. Цо теркам тӀаберзабир КПСС XXVI съезда а, цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленумий а решенеша вӀашагӀъеллача производственни потенциалех нийсагӀа пайда эцара, материальни, къахьегама, бийдала, доагора-энергетически, кхыча кхоачамий ма хулла чӀоагӀа кхом бара наькъаца халкъа боахам хадданза айбелга, из тӀагӀертта дегӀабоалабара наькъа тӀа баккха безаш хилара декхараш оттадаь хилара.

КПСС XXVI съездо дӀадехараш кхоачашдеш Малгобекски городской партийни организаце хьадда бола болх баьб. Кхом барен хьурмат дарех дешаш дийцад горкома пленумашка, партийно-боахама актива собранешка, халкъа депутатий Совета исполкома сессешка, горкома бюро заседанешка. Района дукхагӀйолчео предприятей коллективашка собранеш яьй доагора - энергетически кхоачамех кхом беш пайда эцара дешашта хетаяь. Кийчъяьй цу гӀулакха лаьрхӀа чакхъяха еза хьадда йола организационно - технически политически мероприятеш.

Цу гӀулакха юкъе, аьлар оратора, доккха дакъа лоац бурув тохара балхий Малгобекски управлене коллективо.

ДӀакъош болча балхо торо хулийт плановн заданеш хахаддаьза кхоачаш а тӀехкхоачаш а е. ВорхӀ бетта итогех бурув тохара балхий план ворхӀ бетта план 125 процент кхоачашъяьй оаха, планал совгӀа 2800 метр лаьттан тӀоанашка бурув а тохаш.

КарагӀдьннараша тха дог гӀоздоах, йоах оратора. Бакъда, из дац тхоай балхацара кхоачамбоацараши, ледарлонаши, пайда эцанза йола торонаши тхона гац кхилга. Бурув тохара балхий эффективность лакхъяра, материальни энергетически дӀадодар кӀезигдара керттерарех лархӀ беза аварешi па хилийтара тӀехьа лоаттабу къовсам, хӀаьта из тха хила безача боараме бац хӀанз а.

КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара **У. А. Исмаилова** хоам бир, экономе хьакъехьара КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам хӀара къахьегача сага кхетамга дӀахкоачаргболаш района партийни, болхлой собранешка, къахьегама коллективашка бийца хиларах.

Цунца цхьана кӀезига дац балхацара кхоачамбоацараш а. ГӀишлон материалийн гӀишлошъяра индустрен Аргунски комбинате, ший ханнахьа «Вторчермете» дӀачу а ца луш аьшка, отходий бӀарчча лоамаш, латт, дӀа-хьа ккайсача ада каркасаш, цар цхьадола дакъа сваже дӀа а кхувсаш. Района гӀишлошъеча организацеша гӀирсаш хьалдара технологи телхаяр бахьан долаш цемент, кхыйола материалаш йоагӀачул совнагӀа дӀаухийт. Кхоачамболлаш пайда ийбац дукха комбинатен шенара заводен шоллагӀа йолча ресурсех. Промышленни предприятешка хӀанз къоастаданза да конденсат юхаккхачийтара дош, цу гӀулакхо дукха йовхала энерги йоаю.

Къамаьл даьчо мукӀарал дир КПСС Шалински райкома адресагӀа доклада тӀа яь критика нийса хилара. Оаха кхоачамболлаш кӀоарга а пайда бергболча хьисапе а вӀаштӀехьбаьккхабац кхом баран хьурмат даран тӀехьа лоаттабе беза къовсам, КПСС райкомо цу хьакъехьа де мел дезар дергда.

Къамаьл де йош лу «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене генеральни директора **Г. А. Яценкова**.

Цо аьлар, объединене дӀахьош ба бийдал, реагенташ, доагор, электрически йовхален энерги, материалаш кхом беш дӀаахийтара тӀехьа хьадда бола болх. Коллективе цу тӀехь цхьацадола хӀамаш карагӀ а даьннад. ДӀахача пятилеткагӀа доаш дола мехкдаьттен мехкдаьтта продукташи 10,2 процент кӀезигъяьй, 35 процентага кхоачаш лакхдаьд энергокхоачамех шоалагӀа пайда эцилга. Тхоай мощносташ технически эргаяхара а нердараш хьалъяра а чотагӀа бийдалах пайда эцилга тоадаьд, лакхдаьд цхьацайолча процессашка лаьрхӀа йола продукташ хьанъоастаелга а.

Цунца цхьана, дувц дӀахо оратора, доклада тӀа нийса белгалдаьккхача тайпара, дукха да кхоачамбоацараш а ледарлонаш а. Покхха я доаш долча мехкдаьттан мехкдаьтта продуктайн цифра, нормал совгӀа йов дефицитни реагенташ, тоъаш хилаз пайда эцац даьтташ, парафин йоахача, термически крекированеи алкилированеи мощностех, энергокхоачамех пайда эцара болх а хила беззача боараме бац.

Ноа Яценкос дийцар, къаьстта отрасль технически эргаяккхара даькъо а тӀехь, хӀанз йолаш йола халонаш дӀалхара наькъех.

Цо тешам белар объединене коммунисташа, къахьегамхоша шоашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара низ, кораш, опыт тӀаерзаергхиларах.

Экономе дешаш, аьлар пленуме къамаьл даьча КПСС Октябрьски райкома хьалхарча секретара **Л. П. Кизиловас**, хаи - ханнахьа доаших парте райкома бюро, партийно - боахама актива собранешка, дувц партийни, профсоюзни, комсомольски собранешка, къахьегама коллективашка. ХӀара предприяте да доагор, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоара тӀанийца хьадда дола декхараш. Цун балха эггара а лоархӀамегӀдар фуд аьлча, из да доагора - энергетически кхоачамий кхом бара дуккхача ханна, бӀарччача цхьайтталагӀча пятилеткана оттаьча программагӀа хьадда лостам а болаш хӀара дийнахьа беш из болх хилар.

Цул тӀехьагӀа ораторо дийцар транспорта балха проблемий хьакъехьа. Дукхача предприятей кулгалхой, аьлар цо, машинакаьъа вагонехи цистернехи пайда эцара деша цхьаккха бехктокхам ца хеташ ба, царех шийтайпара чархеш тӀара складаш яь баьнаб уж. Духьала Грозне хӀара дийнахь-бус Ӏойоассаярга хьежаш лаьтташ хул 100-кел совгӀа вагон. НормагӀа оттаьча ханал дукха а дукхагӀа вагонаш лоаттаю Ӏойоассеш Ленина цӀерагӀча ГНПЗ-в, «Чечингснабсбыт» яхача объединене, Нохч - ГӀалгӀай гӀишлошъяра управлене УПТК, ацетонови заводе.

Парте райкомо цӀенхаштта доагӀар хьадех хӀама бе ца хетача, социалистически долахьенна зе деча кулгалхошкара. Финансово - боахама, дисциплина гӀожо телхаяь, кхыдола зене гӀулакхаш лаьхха «Нефтереммаш» контора начальник **В. Т. Луганскийн** республика моттигерча промышленноста министерства ремонтно - гӀишлон участка начальник **З. Р. Джабраилови** цӀенхаштта партийни бехктокхаме а оаш балхара дӀабахар.

Къамаьл ду **М. Д. Миллионщикова** цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта института ректора **Ю. Л. Расторгуева**.

Цо йоах, «Бийдала, доагора - энергетически, кхыйолча материальни кхоачамий кхом бара а царех беркатегӀча хьисапе пайда эцилга чӀоагӀдара а хьакъехьара» КПСС ЦК-в СССР Министрий Советен соцам кхоачашбеча доккхий декхараш оттадаьд лакхерча школанна хьалхашка а. Тхо декхарийла да, йоах къамаьл дечо, — студента, производства командир хургволчоа производственни декхараш грамотно къоастадарал совгӀа, халкъа доалахьен, материальни рузкъан маӀан кхетадеш, царех дог лазаш хургволаш цунна кхетам бала.

ДӀахо Расторгуева дийцар института Ӏилмахоша беча Ӏилма-тохкама балхах. Духьала вай республикерча предприятешта лаьрхӀа дьь даьккха балхаш 900 эзар сома маьхе да. ХӀаьта царех дуккха а балхаш бийдален кхача рузкъайн кхом бара тӀадерзадаь да.

Мехкдаьттахоща цхьана кийч а я промыслашка балха юкъейнхьача мехкдаьтта а газ а цхьана хьа а Ӏоаеш дӀаахийтара йоккхача напорни система торо хилийтар йиш йола уж маьхера продукташ дикка кӀезигъе. Республика мехкдаьтта доаккхача промышленноста производства э ф ф е к т и в н о с т ь лакхъяра торонаш лохаш ба экономически отраслевой лабораторе Ӏилмахой. Мехка эггара хьалха кийча а я хьяьй скважинашта еча ремонта эффективноста а дӀайодача капиталовложеней а учетеи анализеи планировани ю система.

Ноа Расторгуева теркам тӀаберзабир лаьттан кӀоаргаленашка йоаллача йовхалах г. Грозне республикен пайда эцара проблемашта. Лаьттанне кӀалхара термальни хиш (прогнозагӀа), аьлар оратора, дийнахь-бус 150 эзар кубически метрга кхоачаш да, Ӏалаьмате лакха температурни потенциал а йолаш. Царех боккхача аьттонца пайда эца йиш я электрически йовхален энерги йоаккхача, халкъа боахама, бальнеологически гӀулакхашта, кхычаьа.

Бакъда, тахан термальни хий кӀезигача боараме — дийнахь-бус 30 эзарнега кхоачаш кубометр — доакх. Цунах а пайда эц дукха кхом боацаш, керттерча даькъе парникови боахаме.

Цу хих кхетаме пайда эца, аьлар къамаьл даьчо, вай республикага торо хургъя дуккха а эзараш тоннаш доагор, углеводородни бийдал кхое, городийн районийн фермийн бассейнаш цӀенъе.

Дийцача дешах соцам тӀа кийцр.

Тахан дIадолалу дешара керда шу

КЕРДАЧА ДОАЗОНАШКА

Массе а агIорахьа дика кийчо яь дIадоладу укх шера керда дешара шу МагIалбика городерча а юрташкарча а школашка. Мел эшар даь, тоаяь кийчъялий школаш, классаш, мебель, гойтара пособешца Iалашъялий дешара кабинеташ.

Хьалххехьа йоакхо яьй укх шера школашка хургдолча берий. Дешара эшача книжкашца, тетрадашца, кхыча пособешца, хьехархошца Iалашъялий ерригa школаш.

Укх шера МагIалбикерча школашка дешаш хургда 11280 бер. Цхьа эзар совгIа болх беш бола кагирхой хургбе сайрийнарча а очно—заочни а школашка дешаш. Царна дешар Iомадеш, цуьна цхьана коммунистически кхетам луш хургва 570 совгIа хьехархо, царех воркIлагIа дакъа хулараш керда тIабаьхка къонабараш а болаш, укх шера институташкеи техникумашкеи дийша баьнна.

Дика йоакхо яьй районерча школашча царна чуIе дика фусамаш кийчъяра а. Ханнахьа тоаяь, кийчдаь дахкад школашкара хьехархошта дола цIенош. Уж ца тоъача фусамаш Iалашъялий юрташкарча Советий а бахача цахьа а новкъосталца.

Керттера да дешара шу дIадоладенкача хьалхарча деношка дена бераша дешар Iомаделга, царна коммунистически кхетам лулга КПСС XXVI съездо оттадаьча декхарашка хьежна белгала ланхагIча лагIа тIа доаккхаш тоаделга. Уккаа къаьстта боинхача лоархIаме да къонача тIехьен коммунистически кхетам балар. Уж дешаш лаьрххIа дийлад укх деношка чакхъяьлначи районерча хьехархой августовски конференце.

Района хьехархой форумо белгал ма даккхара, юкъера дешар Iомадеча школай педколлективашта дуккхадар марагIдьнад иттлагIча пятилетна шерашка. Чакхдаьккхад районерча школашка дерригача бераша юкъера дешар Iомадергдола хьалаш вIаштIехьдаьхилга. Районерча дерригa бераш дешарах кхетялга 99,4 процент долаш чакхдаьккхад педколлективаша дIадаха дешара шу.

Кабинетий системах болх беш хургъя укх шера районера ерригa юкъера а дуккагIйола бархIшерара а школаш. Дуккхадар карагIдьнад педколлективалга деррига дешара лард йоллаш йолча цхьоалагIчеи — кхоалагIчеи классашка дешар Iомаделга тоадара, дешархой къахьегамцара безам лаьхбара, царна къахьегама говзалеш Iомаелга тоадара, вахаре йиаза шоай моттиг хьалаьца дIаоттта кагирхой кийчбара дешашта.

Вай общества хьехархошта тIадиала эггара бехкотхаме декхар да коммунистически кхетам чIогагIа болаш, вахаре бIубенна шоаш карайнца гIуламх дIадахьа кийча болаш социалистически дахьен кьонгаши мехкарийи хьалкхебелга. Керттерча лостаме районерча юкъара дешар Iомадеча школай болх дIахо тоабара де дезараш кхы а дуккха да.

Дукха ба районерча школашка педагогически къахьегама боккъонца бола говзанчаш. Царех ба толашагIбола хьехархой 20-ча школера З. Ф. Рязанова, Н. М. Юшусова, С. С. Хаметханов, 3-ча школера А. З. Керигова, № 4 йолча школера - интернатера А. Куснова, 18-ча школера В. Н. Слепцова, 6-ча школера Ф. Е. Дорош, 19-ча школера М. О. Гетагежева, дукха кхыбараш.

Массанета дIакхоачийташ цар говзал йоаржаелга—хIара педколлективаш керттерча декхарех цхьа декхар да. Хьалкалаттарий говзал къаьстта боинхача лоархIаме я керда тIабаьхкача къонача хьехархошта.

Школий материально - технически бала вIаштIехьйоаккхача а да цхьадола дешаш хIанттул тIехьагIа къоастаде дезаш. Кабинетий системах дешар хьехилга дIадахьа йиш йоацеш юс керда ча шера а Чкаловера. Инаркъера. «Луч» совхозара бархI шера деша школаш. Кабинеташ кийчъяра тоъаш лац къьнача школашкара цIенош. Цу юрташкарча совхозаша йоакхо яц цига керда школаш хьалъяра деша.

Районерча школашкарча дешархой бригадаша лелаю 385,5 гектара тIара юмсаш. Белгала ланхде йиш яр дешархоша юртбоахама белхашка лоаца дакъа. Кагахьа сайна совхозаша цу деша йоакхо еш хиита. ЯлхлагIа — ворхIлагIа шу да районе комсаш лелаю совхозаш вIашагIъехка. Цхьанна а совхоза вIаштIехьдаьннадац дешархошта къахьегамеи салаIарен лагерь хьалъе.

Дукха да школашка дешархошта интернациональни, патриотически, атеистически кхетам балара гIулакх дIахо тоадара де дезараш а. Цхьайолча юрташкарча школашка хIаьз лакха ба дена оагIорахьара дешархошта бола Iоттъам. Цудухьа кIезига ба дешархошта юкъе комсомольцаш, кагирхой комсомоле чуэцара база йоккха йоллапсхьа а.

Школа балха эггара лоархIаме да хIара хьехархочув урок дешархой дикагIа Iомабара, цар сакхетам лаьхбара пайданегIа хургйолаш гIулакх вIаштIехьдоаккхилга, школе боаце та хана дешархошца беш бола тайп-тайпарча лостамех бола болх дIахо белгала тоабалга.

Цу дешашта тIаберзабаь хургба керда ча дешара шера районера школай педколлективай болх.

А. АЛИРОЕВ,
МагIалбика гороно заведующа.

Тахан вай республикерча ерригача школашка мо керда дешара шу дIадоладергда Грозаерча № 41 йолча школа дешархоша а.

Бераш тIаоца а дешара шу дерттIа дIадоладе а хьалхе а дика кийчо яьй укказа. Гойтара гIирсашца, технически средствашца, эшача книжкашца, тетрадашца, кхыча пособешца Iалашъяьй дешара кабинеташ а классаш а.

Хьалхарча деношка дена бераша дикагIа дешара а царна коммунистически кхетам балара а тIаберзабаь хургба хьехархой коллектива болх а.

Дукха ба укх школе шоай педагогически гIулакх дика довзаш бола говзанчаш. Царех цаI я лохехьарча классашка хьехаш йола Шмалько Тамара Андреевна.

19 шу тартта ха я цо хьехархочун болх бу. Цу юкъа цо кхетам луш хьалхцебаь накъабаьхаб бIаьш хIанз вахаре йоаттIаш йоза шоай моттиг дIалаьца кагий нахи мехкарийи. ХIанз царех дуккхачар барнал оал Тамара Андреевнана.

ХIаьта керда дешара шу Тамара Андреевнас дIадоладергда 3 «б» класса хьехархо йолаш.

СУРТА ТIА: Грозаерча № 41 школа 3 «б» класса хьехархо Шмалько Тамара Андреевна шийи дешархой мел-б, малаш-б хьожаш я.

И. ПЛИЕВА сурт.

КЪОНА ХЬЕХАРХО

Хьехархо... Эггара хьалха цо йовзийт вахара кьайлеваш, цуи хозал, Iомаву кIайдар Iаьржачох хьакъоастаде.

Цудухьа Назранерча № 2 йолча юкъерча школе бархI класс яьккхача шийна хьийхача хьехархоех тара хила лоьш йола Пугоева АсмаI деша йода Грозаерча педагогически училище.

Укхаза дешача юкъа хьехархошта ше езаллийта хов пунна кердадар, ца довзар тохкаш а дуккагIа ха гIерташ а хиларца.

1975 шера училище тIехдина чакхъяьккхе Пугоева йоагIа Назранерча № 13 йолча школе - интернате зIамагIйолча классашка хьехархо йолаш. Дукхача хана дейз йкIиго сатийсар кхоачашхул.

Болх дIаболабаьча хьалхарча деношка хьаьхьокх цо гIулакх дика кхетадеш, кIоарга знанеш йолаш ше хилар.

Пугоевас массаза лех бераша дикагIа дешаргдола керда наькъаш. Цун урокаш дика Iалашъяь хул гойтара а раздаточни а материалашца, технически средствашца. Цул совгIа цо хьинаре дакъа лоац интерната общественни вахаре. Из хорж моттигерча комитета членалла а зIамигйолча классий хьехархой методически объединена хулгалде а.

Хала хиларах шийна тIабилла болхи декхараши кхоачаш ца дича са ца тувш я Хьасана АсмаIий оамал. Из дуккхаза белгалдьяьад вай пачхьалкхено тайп-тайпара совгIаташи Сийлен грамоташи теларца.

1978 шера Пугоева балха йола ше дийшача № 2 йолча Назранерча юкъерча школе. Из школа геттара хьамсаре яр йиIин дега. Укхаза дIадахай цун бера ха. Укхаза яйзай эггара хьалха вахара гIоазал, безабеннаб хьехархочун болх.

Лохехьарча классашка хьехаш волча сага хьалхашка латтар бехктохкаме гIулакх да. ХIана аьлча зIамига долаш Iомаяьча тайпара хул доккха хилча а берий оамалаш, гIулакхаш, дешарцара безам. Из дика кхетаду Пугоевас. Занятеш яьлча а маьхулла дуккагIа бераштa юкъе хила гIерт из, тайп-тайпара ловзараш чакхдоахаш, царна кхетама болх буьзабеш. Ловзарашца дувзаду цо наькъашка лелара боккъонаш Iомаяр, йовзийт тайп-тайпара Iаламе къайленаш, цуи хозал.

Укх тIеххьарча шип шера школа хьехархой коллектива юкъе яьрнача яхье котало яккхарах Пугоева Хьасана АсмаIийна зу «Социалистически яхье котало яьккхар» яха цIи.

Кердача дешара шера цо хьехаш йола «бераш Iоховшаргда хоза кийчъяча сийрдача классе.

Ала догдоагIа:

— ДIахо а хьай балха аьттув балба хьа, къона хьехархо!

СУРТА ТIА: А. Х. Пугоева.

С. АРЧАКОВ.

ШолхагIча шера чу висачо:
— Деша-м хала дацар, хIара шера цхьан классе вагIа ца везаре!..

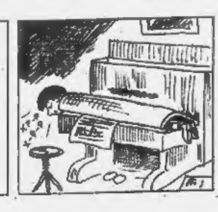

Музыка хьехара урок.

Даде кIаьнкага:
— Укх (шера 1-ча классе) цо вахача фу дар-те.

— Мама, тхо тахана [illegible] хьар, вито свеклаш лиша кхею хьажа.

Хь. ИСРАИЛОВА сурташ.

ДОЗОЛ ДЕХЬАРА

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЕВРОПА ХЬАШТАШ ТЕРКАЛ А ЦА ДЕШ

Малхбузен Европах «оттадаь доазув дола «ядерни тIом бара плацдарм яра тIаберзабаь шикъ тIагIертта чакхбоаккхача Вашингтоно НАТО гIоллерча цхьоагIонхошкара дIадех ший авантюристически планаш хьалдоацилга. Алкха цу тайпара маIан долаш къажа дела укх деношка США оборона министра К. Уайнбергера Британски гIайреваш тIа яьча визитага санна. Вашингтоно шэ а беш 112 американски ткъамаш дола ракета Сицилие дIанийсъе аьнна Итале правительства яьча решенега а.

Моттигерча обозревателашта хетачох, Аьгле визит яьча Пентагона шефо де лерхIаш хиннар фу дар аьлча, из дар цитарча наха вIалла а дезаш доаца США президента Рейгана дукха ха йоацаш арахеца решени яь нейтронни герз Малхбузен Европе дIатардара США эггара тешамегIа волча союзникаш пайда эца гIортилга.

Хьалхарча аргIаш ФРГ, Англе, Итале дIанийсъе саш йола юкъерча гаьналга кхоача американски ядерни ракеташ, США-с конвейера тIа оттадаь нейтронни герз вертерча дахкъе Европе бе лерхIача тIема гIулакхашта эшаш да. Вашингтона дага боаллача ядерни тIем тIа шоаш боабайта безам боацача Малхбузен Европе бахача наха цу тайпара перспектива эшаш ца хиларах дувпа а дезий-хьогI? Цудухьа тамашийна дац нейтронни боеголовкаш серийно арахеца аьнна президента Рейгана яь решени санна, НАТО цхьадолча мехкашка «Першинг-2» яха а ткъамаш дола а американски ракеташ дIаниисъяра еш йолча кийчонна къаьстта Малхбузен Европера бараш а болаш, дерригача дунен тIара нах духьала хилар. Норвеге, Дание, Швеце, Голланде официальни викалаша, английски лейбористаша, дуккхача малхбузенгермански социал-демократаша хари лерхI Рейгана «нейтронни решени».

ТIа-тIа гIоттааш латтача духьален тIалгIе юхатоха магац нейтронни герз «оборонительни маIан долаш» а да, из «арсий танкови тIагIортар юхатохара» эшаш а да аккаш Вашингтоно дувцача сагт из тешача хабараш та. Цкъа-дале, Малхбузен Европе баха нах тIехь-тIехьагIа кIезигагIа теш «советски кхерама» хьакъехьарча фаьлгах. ШоалагIа-дале, царна дика хов нейтронни герз хьадаро ядерни тIом хилара кхерам совбоаккхилга.

ТIа-тIа дуккагIа авантюризм лелаеча а «ниеа метода» юкъейоалаеча а Вашингтоно шоаш цу тайпарча тIема алан юкъехьоргхиларах дика кхеташ ба малхбузенаропейцаш. ХIаьта США доадол гаьнна арахьа йолча американски ядерни (цу дакъе нейтронни а) герза доал дара бокъо шийга ютт цо. Цудухьа Европе тIехь-тIехьагIа чIогагIа дек «Ак — ядерни ракеташта!», «Нукъ бекка нейтронни Iоажала» яха кхайкарал.

●

СЕНАХ ДИНЦАР БЕГИНА САДАТАЦА

Александрие чакхдаьннад Кэмп-Давидага гIоллерча шин партнера — Израила премьер-министра Бегинеи Египта президента Садатеи цхьайттаагIдола вIашагIкхетар. Эггара хьалха палестински а йолаш Iарбий халкъашта духьала баьча Кэмп-Дэвидски барта са увзаш йолча «машара» процесса си чудолла гIортар санна лерхI из Iарбий газетий обозревателаша. Цунна тешал ду «палестински автономи» овлаш йолчун хьакъехьа укх шера сентябрь бетта дIахо переговораш яра Александрие даьча договоро а.

Переговораш дIахо яра инициативеа израильски оагIон я, «автономе» ший планаца из гIерт къаман пачхьалкхе вIашагIйоллара Iарбий-палестинций бокъо чакх ца яллийта. Ма дарра аьлча, израильски оагIуно ший хьалха хинна «автономе» вариант юхвуттаю, цунна кIезиг дукха «косметика» а яь. Из цо ду палестинцаш Iехабе а американо - израильско - египетски барта юкъеоза а безам болаш.

Палестинцашта «административни самоопределени» ялара израильсни концепцега диллача деррига законодательнии исполнительнии Iаьдал, Иордан яхача хин малхбузен берда йиста а Газа сектора а полици, кхерамзлен служба, хина а лаьттан а ресурсаш оккупантий кара юс. Ший лоIаме йола палестински пачхьалкхе хьакхолилга де йиш йолаш хIама дац. Лоацца аьлча, дуьцар да дIалийцача Iарбий лаьтташта боккъонца легализаци ярах.

Палестински «автономе» плана цIенхашта духьала да дуккагIа дола Iарбий мехкаш, шоай къаман хьашташ из цхьанна а тайпара кхоачашдеш йоацандаь цунна духьала ба Iарбий-палестинцаш а.

Александрие диццар Израилан Египтанеи юкъера бувзамаш «вIаштIехьдахара» дош а. Из термин хьалха а тувсаш израильски капитал Египтана чIоагIа чугIертилга, цу Iарбий мехка Израило экономически, торгови, идеологически экспанси елга къайладахьа гIерт Тель-Авив.

Садат кIаьдагIа хилийтара, шоашта ловра цунга дикагIа дIатIаэцийтара гуччахьа шантаж еш, цунна кхерам тIатувсаш ба израильски кулгалхой. Ишта мара лархIа йиш яц Бегини Садати вIашагIкхеталехьа хьалххагIа Израила къа̃а мехкашкарча гIулакхий министра Шамира яь заявлени. Цо аьлар, цхьан оагIорахьара «автономи» «бувзамаш вIаштIехьдахарей» хьакъехьарча переговорашта а шоллагIча оагIорахьара, Синайски ах гIайрен тIара израильски бIу арабаккхара а юкъе «айхха бувзам ба», аьнна. Цунца цхьана Садат дIакхетанир ше духьала воале Кэмп-Давиде из бахьанце Iарбий къаман юкъара хьашташ дехка йола бий бизал синайски гIум а шийга кхоачарг ца хиларах.

●

АНГОЛАНА ДУХЬАЛАРА ТИЯША БОЛХ

ЮАР-о халкъа Анголана духьала йолаьча агресс деррига дуне эгIаздигад. Бакъда, официальни Вашингтон цун юкъе йоагIаш яц. Къулбехьен Африка расистски режим Анголах латар хирцахьа ца лархIарал совгIа. ВIашагIкхийттача Штаташа, гучох, из зуламе гIа баккхара Претори хьалсовса а яьй США Госдепа викала А. Фишера, масала, «Африка къулбехьен хьала дестабилизаци яра» кхыметтел Намибе мукъалкхара тIехьа къовсам лоаттабу СВАПО патриоташ бенне бир. ХIаьта сенатора Р. Лугара аьлар: «США-с ший низ дIагойтаргбола моттиг хила тарлу Анголах».

Гуш да, ЮАР расистий а США империалистий а арахьара политически уйлаш вIашн тара йолга. НРА-на духьала агресси йолаю Преторе Африка прогрессивни мехкашта «Уорк клар» а СВАПО патриоташ бохабар а духьа, хIаьта Вашингтоно Намибе мукъалкхара тIехьа къовсам лоаттаберех доацараш дувц. Анголаца «дIакхайнабанза тIом» лелабара тактигара яьнна гуччахьа низ дIагойтарга яла кийча а йолаш.

1975 шера ЮАР-о хIама ца хулаш йиса агресси НРА-на духьала йолайча дена КIайча цIено чакхйоах Анголана духьалара политика. Малхбузен йоккхийча державех США цаI мара яц халкъа Ангола пачхьалкхе хилара мукIорал де ца тугаш. Ладе а доагIаш «Жорнал ди Ангола» яхача луандийски газето аьду: «ВIашагIкхийттача Штаташта рейгановски администрацена Iаьдал бо кхаьчача дена ангольски революцена духьалара къовсам чIоагIбаьб ВIашагIкхийттача Штаташа».

Вашингтонои Претореи вIашагIбелла тийша болх фу лерхIаш ба?

Уйла цаI йола США а ЮАР а къаман дегIаахаре, керда вахар хьалдера вахьъа тIа даьначa африкански халкъашта новкъарле е гIерт. Цунца цхьана цар керттера лерхIар фуд аьтча, из да Нью-Йорке Намибех йола ООН лаьрххIа сесси гулъялалехьа цун балха юкъе дакъа лоацаргдоацаш СВАПО патриоташ дIабахар, цун халкъа неоколониаторашa ях дергдола марионеточни правительство кечйоллар.

Намибийски доапон тIара ЮАР-о НРА-на духьала йолаяь бахкарий хьисапара агресси геттара сиха соцаелга дIа а дехаш дунен общественносто цунца цхьана белгалдоакх № 435 йолча ООН резолюцега хьажна Намибе кхоанен ихал цIи яьлча санна сиха къоастаялза яре ца хилар. Шаьра гуш да Намибера гIулакхаш моллагIча тайпара дакъа а цу мехка Къулбехьен - Африкански бIу хургболаш неоколониалистски хьисапе вIашаIехьдоахе, Вашингтона хьалсурсаечa ЮАР-о ловлаха укха шоай лоIамеча пачхьалкхенашта агресси лелаяра набийски территорех пайда эцаргболга.

В. СЕРОВ,
Н. МЯКИШЕВ,
С. КУЛИК.
(ТАСС).

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

1 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — IуйранарА гимнастика.
9.05 — «Дон Карлос» Ф. Шиллер. Пачхьалкхен академически Москосовета цIерагIярча театра фильм-спектакль.
11.45 — Кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Документальни фильмай программа.
15.25 — С. Михалков. «Со а хинна аIенита».
16.20 — ДIалокх Литовски ССР заслуженни артиста Р. Катилюса (чIондарг).
17.00 — Телевизиони очерк — «Стахановцаш».
17.45 — «Мовршал, школа!» Концерт.
18.15 — Кердача дешара шерага. Передаче даькъа лоац СССР профтехобразование пачхьалкхен комитета председатела А. А. Булгакова.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Хилман вахар».
19.30 — «Меридиан» яхача трое кхоачашду М. Таривердиеча балет.
19.40 — «Кати, цIи йола» Худож. фильм. Премьера (Англи).
21.00 — «Ха».
21.35 — III-гIа московски дунен халкъашта книжкай выставка-ярмарка.
22.35 — «Тахан дунен тIа».
22.40 — «ТIехьара бIаьстий». Фильм-концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — Документальни фильм.
9.05 — 11.05 — Французски мотт.
9.35 — 10.45 — Природоведени. 11 класс.
9.55 — ПТУ дешархошта. Астрономи.
10.25 — Ашарий дунен тIа.
11.25 — «Петров-Водкин художник». Iилмин - популярни фильм.
11.50 — 12.40 — Ботаника. 5-гIа класс.
12.10 — «Шахматий школа».
13.00 — М. Шолохов. «Тийна Дон».
13.45 — Iилмай - популярни фильмай программа. «Баргузински яхна», «Архыз».
14.05 — «Шоана деший театр».
14.50 — Биологи. 10 класс.
15.20 — Географи. 5-гIа класс.
15.50 — Телевизиони документальни фильм.
17.15 — «Са комиссараш». Документальни фильм.
18.05 — «Дунен халкъашта юкъара обозрени».
18.20 — «Нохч-ГIалгIай муцIолла».
18.40 — Киножурнал.
18.50 — Юртара хьехархо. Телеочерк М. Е. Шарипиех.
19.00 — Велосипедни спортах дунен чемпионат. Трек. Прагера передача.
19.20 — «Нейтронни бомба». Передача дIахьо политически обозревателa Фесуненкос.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.15 — КIалтиачартах латара йола дунен чемпионат. Норвегера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Рубецале боди шекъ». Худож. фильм.

2 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — IуйранарА гимнастика.
9.05 — «Тоаза кулгаш».
9.35 — «Кати, цIи йола». Телевизиони художественни фильм (Англи).
10.35 — Московски камерни хора концерт.
11.30 — Телевизиони документальни фильмай программа.
11.55 — Кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Сона кхе — хургъя гIала». Документальни фильм.
15.00 — «Эрсий къамаьл».
15.30 — Бизе. Музыках фильм-балет.
16.00 — «Мичча шо, зурналчаш!»
16.45 — Социалистически Вьетнама Дельта. Кинопрограмма.
17.15 — «Къонаш» яхача ансамбла концерт (Вьетнам).
17.45 — «СССР медицински Iилмай академи».
18.45 «Тахан дунен тIа».
19.00 — Хоккеих йола дунен халкъашта юкъера турнир. «Канада Кубок» СССР сборни — ЧССР сборни. Канадера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Фу? Мича? Маца?». Телевикторина.
22.15 — «Тахан дунен тIа».
22.30 — Телевикторина дIахоокхар.
22.50 — Велосипедни спорта дунен чемпионат. Трек. Прагера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Орнитолога Андреева кхевиина тIара». Телевизиони документальни фильм.
9.05 — 11.05 — Немций мотт. Дешара 2 шу.
9.35 — 10.35 — Астрономи. 10-гIа класс.
10.05 — 12.00 — Юкъара биологи. 9 класс.
12.10 — Iилман популярни фильма программа. «Священный Байкал». Арал-Пайгамбар яха заповедани.
13.10 — «Р.-Л. Стивенсон. Вахара а творчества оагIонаш».
14.10 — «Хьа Ленински библиотека». Партийни литературана партийни организаци.
14.45 — Хьехархочо — ашарий урок. 1-гIа класс. 2 передача.
15.15 — Телевизиони документальни фильм.
17.35 — «Лот». Документальни фильм.
18.25 — «НохчIгалгIай чу гIолла».
18.43 — Фильм-реклама.
18.55 — «Шоана, мехкаштIэхой!»
19.10 — Киножурнал.
Технически информаце передача.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.15 — «Дунен халкъашта юкъара панорама».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Ханоера йиIит». Художественни фильм.

РАДИО

1 СЕНТЯБРЬ

6.10 — Позывной. «Юртара Iуйре» (эрсий мет.).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.21 — «Сердало» газети обзор.
7.30 — «Керда дешара шу школашка» (эр. мет.).
8.15 — Передачий программа (эр. мет.).
8.20 — Передачий программа (гIал. мет.)
8.25 — Хоамаш.
8.30 — «ЗIамагчун а доакхачун а ахов баьа тIехьа» (нохч. мет.).
8.45 — «Вахара хьисап — советски» (нохч мет.)
9.15 — «Таога кхаду» выпуск (нохч. мет.).
9.30 — «Къона замано» (гIал. мет.).
16.00 — Хоттам. Передачий программа.
16.01 — Лора хьехамаш (гIал мет.).
16.15 — Юртбоахама хьалхалктарашта концерт (нохч. мет.).
18.00 — Керда хоамаш (эрс., нохч., гIал. мет.).
18.30 — Ашараш.

УКВ

18.00 — Инструментальни концерт.
18.35 — Популярни ашарий мекхаш.
19.35 — «Лоаман мехка музыка». Литературно - музыкальни композици.
20.03 — «Музыкантий белакъеш». Концерт.
20.43 — «Нохч-ГIалгIай увертюра». Е. Калиновский.

2 СЕНТЯБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачий программа (эрсий меттала).
8.20 — Передачий программа (нохчий меттала).
8.25 — «Дунен халкъашта юкъара обозрени» (гIалгIай меттала).
8.40 — Халхара ритмаш (нохчий меттала).
9.15 — КПСС XXVI съезда решенеш — вахаре! «ХIама хьалдая резерваш дегIаахар» (эрсий меттала).
9.30 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» (эрсий меттала).
16.00 — Хоттам. Передачий программа.
16.01 — «Коммунисташ хьалха ба» (гIалгIай меттала).
16.15 — «Хьоме, Даьке, салтечун догIа» (нохчий меттала).
16.43 — Дуга лелахархой гIулакхаш хьалхтаян.
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
18.30 — Ашараш (гIалгIай меттала).

УКВ

18.00 — «Ашараш вайга гоьхьа». Радиоальманах.
18.55 — Концерт.
19.31 — Лирически ишлеш дек.
20.11 — ДоттагIалеи концерт.
20.36 — Ф. Лист. 2-гIа концерт.

Хоттам

Тахан республике гIоллен Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йовлаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике гIолла 21—26 градуси Грозне 23—25 градуси йовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, бе-беча оагIонашкахьара секунде 2—7 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура бийсашка 11—16 градуси деношка 18—23 градуси йовхал а йолаш ха отта тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партий вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмий — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05276. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3226.